

T.C.
NIŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ORTAOKUL SON SINIF ÖĞRENCİLERİNİN MANTIK
DIŞI İNANÇLARININ KARAR VERME
DAVRANIŞLARI İLE İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Filiz ERDİN

Enstitü Anabilim Dalı: Psikoloji

Enstitü Bilim Dalı: Psikoloji

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Nurgül YAVUZER

OCAK - 2016

T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ORTAOKUL SON SINIF ÖĞRENCİLERİNİN MANTIK DIŞI İNANÇLARININ
KARAR VERME DAVRANIŞLARI İLE İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Filiz ERDİN

Enstitü Anabilim Dalı: Psikoloji

Enstitü Bilim Dalı: Psikoloji

“Bu tez ___/___/20___ tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Yrd. Doç. Dr. Nurgül Yavuz	✓	Bazır
Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖZTAŞAR	✓	BASARILI
Yrd. Doç. Dr. Ali Tazem	✓	Seren

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Filiz ERDİN

27.04.2016

ÖNSÖZ

Bu araştırma, ortaokul 8. Sınıf öğrencilerinin mantık dışı inançları ile karar verme davranışları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır.

Öncelikle araştırma süresince sunduğu değerli katkı ve desteklerinden ötürü tez danışmanım, Sayın Yrd. Doç. Dr. Nurgül Yavuzer'e teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Tezimde ölçeklerini kullanma izni veren Sayın Doç. Dr. Asım Çivitci ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan Çolakkadıoğlu'na teşekkür ederim.

İhtiyaç duyduğumda yardım ve desteklerini esirgemeyen ve beni bilgi ve tecrübeleri ile yönlendiren değerli arkadaşlarım ve meslektaşlarım Ayşegül Erçevik, Aslı Kartol ve Merve Asaroğlu'na da teşekkür ederim.

Çalışmamın uygulama aşamasında bana kolaylık gösteren ve yardımcı olan tüm meslektaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca uygulama yaptığım okullardaki tüm öğretmen ve öğrencilere desteklerinden ötürü teşekkür etmek isterim.

Eğitim - öğretim hayatım boyunca her türlü fedakarlığı yaparak bu günlere gelmemde büyük emekleri olan başta canım annem ve aileme sevgilerimi, şükranlarımı sunmaktan mutluluk duyarım.

Filiz ERDİN

27.04.2016

KISALTMALAR

% : Yüzde

ADDT: Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi

EMİÖ : Ergenler İçin Mantıkdışı İnançlar Ölçeği

F : Varyans Değeri

N : Veri Sayısı

p : Anlamlılık Düzeyi

S : Standart Sapma

sd : Serbestlik Derecesi

t : t Değeri

X : Aritmetik Ortalama

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular	40
Tablo 2: Güvenilirlik Analizleri.....	41
Tablo 3: Normal Dağılım Tablosu	42
Tablo 4: Mantık Dışı İnançlar Ölçeği ve Karar Verme Davranışları Ölçeği Alt Boyutları Arası İlişki Analizi.....	43
Tablo 5: Cinsiyete Göre Ergenlerin Bireysel Düşünce Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tespiti İçin Yapılan Bağımsız Örneklem Mann Whitney U Testi	45
Tablo 6: Yaşa Göre Ergenlerin Bireysel Düşünce Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tespiti İçin Yapılan Kruskal Wallis H Testi.....	45
Tablo 7: Kardeş Sayısına Göre Ergenlerin Bireysel Düşünce Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tespiti İçin Yapılan Kruskal Wallis H Testi	46
Tablo 8: Anne Eğitim Düzeyine Göre Ergenlerin Bireysel Düşünce Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tespiti İçin Yapılan Kruskal Wallis H Testi	47
Tablo 9: Baba Eğitim Düzeyine Göre Ergenlerin Bireysel Düşünce Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tespiti İçin Yapılan Kruskal Wallis H Testi	48
Tablo 10: Ailenin Aylık Gelirine Göre Ergenlerin Bireysel Düşünce Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tespiti İçin Yapılan Kruskal Wallis H Testi	49
Tablo 11: Cinsiyete Göre Karar Verme Davranış Düzeyleri Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tespiti İçin Yapılan Bağımsız Örneklem Mann Whitney U Testi	50
Tablo 12: Yaşa Göre Karar Verme Davranış Düzeyleri Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tespiti İçin Yapılan Kruskal Wallis H Testi.....	51
Tablo 13: Kardeş Sayısına Göre Karar Verme Davranış Düzeyleri Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tespiti İçin Yapılan Kruskal Wallis H Testi	52
Tablo 14: Anne Eğitim Düzeyine Göre Karar Verme Davranış Düzeyleri Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tespiti İçin Yapılan Kruskal Wallis H Testi	53
Tablo 15: Baba Eğitim Düzeyine Göre Karar Verme Davranış Düzeyleri Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tespiti İçin Yapılan Kruskal Wallis H Testi	54
Tablo 16: Ailenin Aylık Gelirine Göre Karar Verme Davranış Düzeyleri Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tespiti İçin Yapılan Kruskal Wallis H Testi.....	56

Tezin Başlığı: Ortaokul Son Sınıf Öğrencilerinin Mantık Dışı İnançlarının Karar Verme Davranışları İle İlişkisinin İncelenmesi	
Tezin Yazarı: Filiz Erdin	Danışman: Yrd. Doç. Dr. Nurgül Yavuzer
Kabul Tarihi: 27.04.2016	Sayfa Sayısı: x (ön kısım)+72 (tez)+8 (ek)
Anabilimdalı: Psikoloji	Bilimdalı: Psikoloji
ÖZET	
<p>Bu araştırma ortaokul son sınıf öğrencilerinin mantık dışı inançlarının karar verme davranışları ile ilişkisinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini 2014-2015 eğitim-öğretim yılında İstanbul ili Fatih ilçesinde bulunan ortaokullarında bulunan 550 öğrenci oluşturmuştur.</p> <p>Araştırmada veri toplama aracı olarak “Kişisel Bilgi Formu”, “Ergenler İçin Bireysel İnançlar Ölçeği” ve “Ergenlerde Karar Verme Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma kapsamında toplanan veriler IBM SPSS 21 Statistics paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analizlerin değerlendirilmesinde p değeri anlamlılık düzeyi olarak $p \leq 0.05$ kabul edilmiştir.</p> <p>Araştırma sonucunda karar verme ölçeği alt boyutları olan karar vermede öz saygı, ihtiyatlı seçicilik, umursamazlık, panik, sorumluluktan kaçma ile bireysel düşünce alt ölçeği boyutları olan başarı talebi, rahatlık talebi ve saygı talebi arasındaki ilişkiler test edilmiş, saygı talebi ile rahatlık talebi ve panik arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken, alt boyutlara ilişkin diğer tüm analizlerde anlamlı ilişkiler bulunmuştur.</p>	
Anahtar Kelimeler: Mantık Dışı İnanç, Karar Verme, Ergen, Ortaokul.	

Title of the Thesis: Analysis of Relationship Between Alogical Beliefs of Final Year Secondary School Students with Their Decision Making Behavior	
Author: Filiz Erdin	Supervisor: Yrd. Doç. Dr. Nurgöl Yavuzer
Date: 27 March 2016 Nu. of pages: x (pre text) + 72 (main body) + 8 (addition)	
Department: Psychology	Subfield: Psychology
ABSTRACT	
<p>This research was conducted in order to analyze the relationship between alogical beliefs of final year secondary schools students with their decision making behavior. 550 secondary school students at 2014-2015 academic year in Fatih county, İstanbul formed the sample of the research.</p>	
<p>As data collection tool, “Personal Information Form”, “Personal Belief Scale for Teenagers” and “Decision Making Scale in Teenagers” were used. Data collected within the scope of research were analyzed through IBM SPSS 21 Statistics package program. In the evaluation of the analysis, $p \leq 0.05$ was accepted as p value significance level.</p>	
<p>In the research, the relationships between decision making, self-respect, cautious pickiness, recklessness, panic, escaping from responsibility which are sub-scale domains of decision making and success demand, comfort demand, respect demand which are sub-scale domains of personal beliefs were tested. Consequently, whereas no meaningful correlation between respect demand, comfort demand and panic was found, meaningful correlations were found among other domains in all analyses.</p>	
Key Words: Alogical Belief, Decision Making, Teenager, Secondary School	

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

BEYAN	iii
ÖNSÖZ	iv
KISALTMALAR	v
TABLO LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	ix
GİRİŞ	1
Problem	1
Amaç	4
Önem	4
Sayıtlar	5
Sınırlılıklar	5
Kavram ve Terimler	5
BÖLÜM 1	7
KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
1.1.Akılcı-Duygusal-Davranışsal Terapi Kuramı	7
1.2.Akılcı İnançlar	9
1.3.Akılcı Olmayan İnançlar	9
1.4.Akılcı Olmayan İnançlarla İlgili Çalışmalar	11
1.4.1.Akılcı Olmayan İnançlarla İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar	11
1.4.2.Akılcı Olmayan İnançlarla İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar	16
1.5.Karar Verme İle İlgili Kuramsal Çerçeve	19
1.6.Ergenlerde Karar Verme Davranışı.....	23
1.6.1.Bilişsel Özellikler.....	25
1.6.2.Aile.....	25
1.6.3.Arkadaşlar	26
1.7.Karar Verme İle İlgili Çalışmalar	26

1.7.1.Karar Verme İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar.....	26
1.7.2.Karar Verme İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar	32
BÖLÜM 2	36
YÖNTEM	36
2.1.Araştırmanın Modeli	36
2.2.Evren ve Örneklem	36
2.3.Veritoplama Araçları	37
2.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	37
2.3.2. Ergenler İçin Bireysel İnançlar Ölçeği (EBİÖ).....	37
2.3.3. Ergenlerde Karar Verme Ölçeği (EKVÖ).....	38
2.4.Verilerin Analizi	39
BÖLÜM 3	40
BULGULAR	40
3.1.Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular	40
3.2.Araştırma Sorularına İlişkin Bulgular.....	43
BÖLÜM 4	57
TARTIŞMA ve YORUM	57
SONUÇ ve ÖNERİLER	64
KAYNAKLAR	67
EKLER	73
Ek I. Kişisel Bilgi Formu	73
EK II. Ergenler İçin Mantıkdışı İnançlar Ölçeği (Bireysel Düşünceler Ölçeği) Maddeleri.....	74
EK III. Ergenlerde Karar Verme Ölçeği	77
ÖZGEÇMİŞ	79

GİRİŞ

Problem

Kişi doğumdan ölüme kadar birçok gelişim dönemi geçirmekte ve her dönemde farklı psikolojik ve fizyolojik değişimler, farklı duygu ve düşünce yoğunlukları yaşamaktadır. Çocukluktan yetişkinliğe doğru gerçekleşen önem derecesi yüksek bir dönüm noktası olan ergenlik döneminde de bireylerde, bilişsel, duygusal, sosyal ve fiziksel gelişimlerde hızlı değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Yavuzer de (2005) “ergen” sözcüğünün yapısı gereği bir durumu değil bir süreci belirttiğini söyleyerek, ergenlik döneminin biyolojik, psikolojik, zihinsel ve sosyal açıdan olgunlaşma ile birlikte çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemi olduğunu vurgulamaktadır. Bu geçiş dönemi üzerinde birçok araştırma yapan Hall’ın (1921) “fırtınalı ve stresli” olarak tanımlandığı bu dönemde, gençler fiziksel ve duygusal olarak değişime uğramakta ve bu yüzden kişisel, sosyal ve psikolojik olarak birçok problem ile baş etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu dönemde ergen, yaşam biçimi üzerinde kafa yorar, yeni opsiyonlar keşfetmek üzere çaba sarf eder ve toplumsal kimliğini yapılandırır. Ellis (1995) kişinin kendini ve başkalarını değerlendirme eğiliminin en yoğun şekilde yaşandığı evreyi ergenlik dönemi olarak ifade etmiştir. Bunların yanında gelecek yaşantısına ilişkin daha önceden planlanmamış veya kasıtlı kararlar vermek zorunda kalırken, hayatın mücadele ve değişim dönemlerinin baskısını tümüyle hisseder. Her ne kadar süreç bir gelişim dönemi olarak tanımlansa da ergen, problemleri çözmek adına verdiği kararların sınırlılıkları ile yaşamak zorunda kalır ve yüzleştiği problem ve çatışmalar neticesinde iş yapma kapasitesinin çok üzerine çıkmak zorunda kalır. Bu durum da ergeni baskı altında tutarak, gelişimini ve psikolojik sağlığını olumsuz etkileyebilir.

Bireyin psikolojik sağlığının korunması ya da psikolojik sağlığı bozucu etmenlere müdahale edilmesi konusunda, pek çok psikolojik danışma ve psikoterapi yaklaşımı farklı kuramsal açıklamalara ve uygulama biçimlerine sahiptir. Bilişsel-davranışçı bir yaklaşıma sahip olan Albert Ellis’in öncülüğünü yaptığı Akılcı Duygusal Davranış Terapisi de (Rational-Emotive Behavior Therapy-REBT), psikolojik sorunların altında yatan temel faktörün bireyin sahip olduğu mantıkdışı inançlar (irrational beliefs) olduğunu ileri sürmektedir. Ellis, akılcı olmayan inançlar olarak adlandırdığı bu inançların, bireyin başarısını engelleyici bir role sahip olduğunu dile

getirmektedir. Ayrıca bu inançların bireyin amaçlarına ulaşım mutlu olmasında olumsuz bir etkiye sahip olduğunu öne sürmektedir. Bu inançlar bireyin kendi yaşamında algıladığı olaylara ilişkin olarak zorunlulukları, gereklilikleri içeren mutlak değerlendirmelerdir. Birey daha mantıklı düşünmeyi ve mantıkdışı inançlarını azaltmayı öğrenebilmesi durumunda birçok duygusal ya da ruhsal bozukluktan kendisini kurtarabilecektir (Dobson, 1988). Mantıkdışı inançlar, istekler ve tercihlerden çok; kendine, başkalarına ve içinde yaşadığı dünyaya ilişkin sahip olduğu katı zorunlulukları (-meli, malı'lar) ve talepleri (demands) içermektedir (Ellis, 1993). Kendine, başkalarına ve içinde yaşadığı dünyaya ilişkin sahip olunan bu mantıkdışı inançların, çocuk ve ergenler için de geçerli olduğu (Bernard, 1984) vurgulanmaktadır.

Genellikle ilk çocukluk yıllarında oluşan mantıkdışı inançlar ergenliğe de taşınabilmektedir (Ellis, 1993). Genel olarak “ben mutsuzum ve mutsuzluğum sebebi anne-babamdır”, “eleştirilmek asla tahammül edemeyeceğim bir şeydir”, “arkadaşlarıma uymam gerekmektedir”, “zorluklardan kaçmayı başarısız olmaya yeğlerim”, “arkadaşlarım tarafından dışlanmak korkunç bir durumdur”, “hata payım yoktur, özellikle sosyal ortamlarda”... gibi mantıkdışı inançlar çerçevesinde ergen sağlıklı olmayan olumsuz duygulara sevk eden bir psikolojik baskı altında kalır ve kararları da etkilenmiş olur.

Diğer taraftan, insanlar her yaşta ve her durumda çeşitli kararlar alma durumuyla karşı karşıya gelirler ve alınan her karar bireyin değerleri, tutumları ve inançlarından etkilenir. Bireylerin ergenlik dönemleri de karar verme davranışı açısından akademik başarı, sınavlar, bir üst okul türünü seçme gibi sorumluluklarla karşı karşıya kaldıklarından önemli ve dikkate değer bir dönemdir. Ergenlik döneminde karar verme ergenin kimlik gelişimi açısından kritik bir öneme sahiptir. Etkili karar verebilen ergenler sağlıklı bir kimlik oluşturmada zorlanmazken; etkili karar veremeyenler ise ergenliğin sonunda kimlikleri ve rolleriyle ilgili ne yapacakları konusunda bunalım yaşayabilmektedirler (Mann, Harmoni ve Power, 1989; Kılıççı, 1992; Naftel ve Driscoll, 1993; Gander ve Gandiner, 1995; Atkinson, Atkinson, Smith ve Bem, 1999; Selçuk, 2000). Blustein ve Philips'e göre (1990) ergenlik döneminde, ergenlerin kimlikle ilgili karmaşalarını çözümlenmelerinin yolu, etkili karar verme stratejilerini kullanmalarına bağlıdır.

Ergenlik döneminde verilen kararlar bireyin sağlığı, psikolojik uyumu, mesleği ve sosyal kabulü üzerinde yaşamı boyunca etkili olabilecek doğurgulara sahiptir (Ersever,1996). Bu dönemde verilen kararlar gelecekte uygun yaşam koşullarının oluşmasını sağlayabilirken, bu koşulları sınırlı hale de getirebilir (Mann, Harmoni ve Power, 1989). Mann (1989), ergenlik döneminde karar verme yeterliğine ilişkin anlamlı değişiklikler olduğunu açıklamaktadır. Bunlar; karar vermede bilişsel süreçleri işe koşma, ulaşılabilir hedefleri dikkate alma, eldeki bilgileri mantıklı bir şekilde gözden geçirebilme, kararların olası sonuçlarını düşünebilme ve verilen kararlara bağlı kalma gibi yeterliklerdir. Karar verme konusundaki çalışmalar, karar verme yeterliğinin yaşa bağlı olarak geliştiğini ve karar vermede belli bilişsel becerilerin öğrenilebileceğini ortaya koymuşlardır. İlerleyen yaşantısında aldığı kararlar çerçevesinde yaşamak zorunda kalacak ergenlerin, karar vermesine etki eden tüm durumların detaylıca ele alınması gerekmektedir. Karar verme davranışının, değerler, tutumlar ve inançlardan etkilendiği göz önünde bulundurulduğunda, ergenlerde mantık dışı inançların, karar verme davranışı ile ilişkisinin incelenmesi önemli görülmüştür.

Literatürde pek çok araştırma yetişkinlerin akılcı olmayan inançları (ya da mantıkdışı inançları yansıtan fonksiyonel olmayan tutumları ve olumsuz otomatik düşünceleri) ile yalnızlık, kaygı, stres ve depresyon vb. arasında anlamlı ilişkiler ortaya koyarken; çocuk ve ergenlerde mantık dışı inançları inceleyen çalışmaların görece olarak daha az olduğu dikkat çekmektedir. Ergenlerde mantık dışı inançlara ilişkin yapılan araştırmalara bakıldığında ise, ergenlerin mantık dışı inançları ile algılanan sosyal beceri, sınav kaygısı, saldırganlık düzeyi, sürekli kaygı ve mantıklı karar verme düzeyleri gibi değişkenlerle ilişkisinin araştırıldığı, ancak ergenlerin karar verme davranışları ile ilişkisinin incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu çalışmada ergenlik dönemlerinin başlarında olan ortaokul son sınıf öğrencilerinin mantık dışı inançları ile karar verme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi temel problemi oluşturmaktadır. Bu amaçla oluşturulan çalışmada öncelikle akılcı ve akılcı olmayan inançlar ile ilgili kavramsal çerçeveye yer verilmiş, ardından karar verme ile ilgili kuramsal literatür ele alınmış, bu kapsamda ergenlerde karar verme davranışları ayrı bir başlık olarak ele alınmıştır. Konuyla ilgili daha önce yapılmış çalışmaların ardından uygulama bölümüne geçilmiş, elde edilen bulgular yorumlanarak tartışılmıştır.

Amaç

Bu araştırmada, ergenlerin mantık dışı inançlarının karar verme davranışları ile ilişkisinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada aşağıdaki soruların yanıtlanması beklenmektedir:

1. Ergenlerin karar verme davranışları ölçeği alt boyutları ile mantık dışı inançlar ölçeği alt boyutları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?

- a) Ergenlerin karar vermede öz saygı boyutu puanı ile mantık dışı inançlar alt boyutları (başarı, rahatlık ve saygı talebi) arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- b) Ergenlerin karar vermede ihtiyatlı seçicilik alt boyutu puanı ile mantık dışı inançlar alt boyutları (başarı, rahatlık ve saygı talebi) arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- c) Ergenlerin karar vermede umursamazlık alt boyutu puanı ile mantık dışı inançlar alt boyutları (başarı, rahatlık ve saygı talebi) alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- d) Ergenlerin karar vermede panik alt boyutu ile mantık dışı inançlar alt boyutları (başarı, rahatlık ve saygı talebi) arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- e) Ergenlerin karar vermede sorumluluktan kaçma alt boyutu ile mantık dışı inançlar alt boyutları (başarı, rahatlık ve saygı talebi) arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

2- Ergenlerin mantık dışı inançları alt boyutları (başarı talebi, rahatlık talebi, saygı talebi) cinsiyete, yaşa kardeş sayısına, anne eğitim düzeyine, baba eğitim düzeyine ve ailenin gelirine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

3- Ergenlerin karar verme davranışı alt boyutları (öz saygı, ihtiyatlı seçicilik, umursamazlık, panik, sorumluluktan kaçma) cinsiyete, yaşa, kardeş sayısına, anne eğitim düzeyine, baba eğitim düzeyine ve ailenin gelirine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Önem

Bu araştırmada ergenlerde mantık dışı inançların, karar verme davranışları üzerinde etkisi araştırılacak ve aralarında anlamlı bir ilişki olup olmadığına bakılacaktır.

Bu konuda üniversite öğrencilerine yönelik araştırma yapılmasına karşın, ergenlere yönelik hiç araştırma yapılmadığı görülmüştür. Bu açıdan bu araştırmanın literatüre önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Sayıtlar

Bu çalışmada deneklerin anket ve ölçeklere verdikleri cevapların onların gerçek görüş ve düşüncelerini yansıttığı sayılısından hareket edilmiştir.

Sınırlılıklar

1.Bu araştırma 2014-2015 eğitim-öğretim yılı birinci döneminde, İstanbul ili Fatih ilçesinde yer alan ilköğretim kurumları arasında uygun örnekleme yolu ile belirlenen ortaokul öğrencileriyle sınırlıdır.

2.Araştırmanın verileri öğrencilerin akılcı olmayan inançlarını ölçmek için ‘Ergenler İçin Mantık Dışı İnançlar Ölçeği’ karar verme davranışlarını ölçmek için ‘Ergenlerde Karar Verme Ölçeği’ nin verileri ile sınırlıdır.

Kavram ve Terimler

Araştırmada kullanılan kavramların tanımları aşağıda verilmiştir:

Akılcı Olmayan İnanç: Kişinin uzun vadeli amaçları ve deneysel gerçeklikle uyuşmayan, mantıksal olarak doğru olmayan bir düşünce olarak tanımlanır (Wallen, DiGuiseppe ve Dryden, 1992; Akt. Weinrach, 2006). Zorunluluk ve istek içeren, kişinin kendisine zarar vermesine ve uygun olmayan duyguların ortaya çıkmasına neden olan ve yaşam amaçlarına ulaşmasını engelleyen düşüncelerdir (Ellis ve Dryden, 1997).

Karar Verme: Sonuçlandırılması zorunlu olan bir ve ya bir dizi sorunun tüm boyutlarıyla değerlendirilerek en uygun sonucun alınacağı seçeneğin belirlenmesidir (Bağırkan, 1983). Karar, bir amaca ulaşabilmek için eldeki olanak ve koşullara göre mümkün olabilecek çeşitli olası eylem biçimlerinden en uygun görüneni seçmektir. Karar verme, çeşitli durumlar arasından seçim ve tercih yapmakla ilgili bedensel ve zihinsel çabaların toplamıdır (Byrnes, 1998).

Karar Verme Stili: Bireyin karar verme durumunda, soruna genel yaklaşımında tercih ettiği bireysel tarzdır (Taşdelen, 2002).

BÖLÜM 1

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

1.1.Akılcı-Duygusal-Davranışsal Terapi Kuramı

Akılcı Duygusal Terapi (Rational Emotive Therapy) 1950'li yılların ortalarında Albert Ellis'in hastalarında değişiklik sağlamada psikoanalizin etkisiz olduğunu fark etmesi ile ortaya çıkmıştır. Ellis son derece özel psikoanalitik uygulamalara sahip olmasına karşın elde ettiği sonuçlardan memnun olmamış ve giderek terapide daha aktif olmaya başlamıştır. Danışanların çocukluk yıllarında başlarından geçen olayları daha iyi anlamalarının, daha açık deyişle içgörü kazanmalarının belirtileri ortadan kaldırma konusunda fazla etkili olmadığını ve ortadan kalksa bile bir süre sonra yeni bir belirtinin ortaya çıktığını görmüştür. Sonunda bunun yalnızca çocukluk dönemi süresince aşılana batıl inançlarla ve tabularla değil küçükken kazanılan akılcı olmayan düşünce sistemleriyle ve değersizlik duygularının yarattığı yanlış inançlarla ilgili olduğunu düşünmüştür. Buna bağlı olarak 1955 yılında Akılcı Terapi (Rational Therapy) olarak adlandırdığı kendi yaklaşımını oluşturmuştur. 1961 yılında adını Akılcı-Duygusal Terapi (Rational-Emotive Therapy) olarak değiştirmiştir. Ellis'in kuramında davranışa da yer verilmektedir. Ancak Ellis kuramında davranış kelimesinin yer almamasından dolayı rahatsızlık duymuş ve 1993'de yaklaşımının adını Akılcı-Duygusal-Davranışsal Terapi (ADDT) (Rational- Emotive-Behavioral Therapy) olarak değiştirmiştir (Ellis, 1995).

Akılcı-Duygusal Davranışçı Yaklaşım bireylerin başarı ve onay ile ilgili amaçlarını ve tercihlerini çoğunlukla ailelerinden ve içinde yaşadıkları kültürden öğrendiklerini, başarısız olduklarında ve onaylanmadıklarında sağlıklı uygun duygular olarak engellenmişlik ve hayal kırıklığı hissettiklerini farz eder. Ancak bireylerin, amaçları ile ilgili –meli –malı ve gereklilikler oluşturduklarında, çevresel olaylardan bağımsız olarak kendilerini duygusal ve davranışsal açıdan işlevsel olmayan bir duruma getirdiklerini belirtir (Ellis, 1995).

ADDT insanların çarpık düşünme, duygulanma ve davranma alışkanlıklarını, kötü sonuçlara yol açtığını bildikleri halde onları kolayca ve otomatik olarak

tekrarlamayı sürdürme eğiliminde olduklarını kabul eder. Bu işlevsel olmayan alışkanlıkları bırakmak için kendi kendilerini zorlamaları, değişiklik için kendileriyle yüzleşmeleri hoş olmayan bir durumdur. Ancak genellikle bir hoşgörü engelleri ve "kendimi değiştirmek zorundayım, değişim için hoş ve sihirli bir yol bulmalıyım" gibi akılcı olmayan bir inançları vardır. Hatta genellikle temel rahatsızlıklara bağlı olarak "ego-düşüklüğü" gibi ikincil rahatsızlıkları vardır ve bilinçli ya da bilinçaltında "bu aptalca durumdu, kendimi üzmemeliyim, öyle olduğu için mutsuz bir aptalım" gibi düşüncelerde ısrarcıdır. ADDT bilişsel ve duygusal yöntemlerin bir çoğunu kullanarak temel rahatsızlıklar kadar ikincil rahatsızlıklar üzerinde de durur (Yurtal, 1999).

ADDT insanların içsel olarak yaratıcı ve yapıcı olduklarını ve ihtiyaçlarının karşılanmadığında kendilerini üzdüklerini savunsa da işlevsel olmayan düşünme, duygulanma ve davranışları hakkında düşünme yeteneğinde ve eğiliminde olduklarını da savunur. Hatta insanlar bir kere kendilerini üzdüklerinde, duygusal tepkilerinde genellikle kuvvetli ve kendi kendilerini yok edicidirler. Bu duygular yapıcı ve iyileştirici güçlere de engel olurlar. Hatta daha öncede belirtildiği gibi rahatsızlıkları ile ilgili ikincil rahatsızlıklar, genellikle değişime karşı engellenme ve kapanmadır (Ellis, 1995).

ADDT'ye göre gerçekte bütün insanların üç temel hedefi vardır. Bunlar; hayatta kalmak, acıdan uzak olmak ve kendinden memnun olmak isterler. Birincil hedef olarak insan mutlu olmak ister; kendi kendisiyle olduğu zaman, diğer insanlarla, yakın birkaç dostuyla birlikte olduğu zaman, bilgisel ve eğitimsel olarak, mesleki ve ekonomik olarak, boş zamanlarında mutlu olmak ister. ADDT bu hedefleri ihtiyaç ve gereklilikten çok seçimler veya tercihler olarak görür. Ellis'e göre insanlar kendi kendine konuşur, kendi kendini değerlendirir ve kendi kendini destekler. Sık sık sevgi, onaylanma, başarı ve zevk gibi temel istekleri vardır. Ancak bu temel istekleri ihtiyaç olarak tanımlayarak yanılırlar ve sonuçta kaçınılmaz olarak duygusal güçlüklerle karşılaşılırlar (Corsini ve Wedding, 1989).

ADDT insanın daha uzun yaşamasına, duygusal rahatsızlıklarını en aza indirmesine ve kendini gerçekleştirmesine yardım etmek için düzenlenen bir psikoterapi sistemidir. Bu sistemle insan daha dolu ve mutlu yaşar (Burke, 1989).

ADDT'nin ilk dönemlerinde Ellis, bilişsel, duygusal ve davranışçı müdahaleler ile bireyin kendi kendine zarar veren değer sistemlerini değiştirerek bireylere yardım edilebileceğini ileri sürmüştür. ADDT'ye göre etkili psikoterapinin esası, birey olarak insanlara hoşgörü göstermek fakat bireylerin kendi kendilerine zarar veren düşüncelerine acımasız bir savaş vermektir (Corsini ve Wedding, 1989).

1.2.Akılcı İnançlar

Akılcı inançlar, tercih, arzu, dilek ve beğeniler olarak ifade edilirler. Bireyler, arzuladıklarına ulaştıklarında haz ve memnuniyetin olumlu duygularını yaşarlar (Ellis ve Dryden, 1997). Ellis (1973), bütün insanların temelde iki amacının olduğunu ileri sürmektedir. Bunlardan ilki canlı kalmak, diğeri ise acıdan uzak kalarak görece, kendini mutlu hissetmektir. ADDT bu temel amaçları bir ihtiyaç veya gerek olmaktan daha çok, tercihler veya seçenekler olarak görmektedir. Mantıklılık; mutluluk ve yaşamı sürdürmek için seçilen amaçlara ulaşmayı sağlayan düşünce yollarını içerirken, mantıksızlık ise bunlara ulaşmayı engel olan ve işi karıştıran düşünceleri kapsamaktadır. Yaşamın tek amacının zevk olduğu düşüncesinin uzun dönemli ve kısa hedefleri arasında, veya şimdi ve buradaki mutluluklar ile şu andaki disiplinden kazanılan daha uzun hedefli mutluluklar arasında hassas bir dengeyi sağlayabilmeyi içermektedir. Mantıklılık, böylece kısa ve uzun dönemli olarak seçilen hedonizme (yaşamın tek amacının zevk olduğu düşüncesi) ulaşmada muhakemenin kullanılması olarak tanımlanmaktadır (Akt; Nelson, 1982).

1.3.Akılcı Olmayan İnançlar

Bireyler akılcı olmayan inançlarını çocukluklarından itibaren hayatlarındaki önemli kişilerden öğrenirler. Bunun yanı sıra bireyler kendiliklerinden akılcı olmayan inançlar ve dogmalar yaratırlar. Daha sonrasında akılcı olmayan inançlar yararlı oldukları düşünülerek bireyler tarafından tekrar edilirler ve yerleşik hale gelirler. Dolayısı ile akılcı olmayan inançları sürdüren faktör daha çok ilk öğrenmeler değil bireyin bu inançları öğretti haline getirmesidir. (Corey, 2001; Akt. Kızılkayar, 2010).

İnsanların yaşadıkları kaygılar ve çatışmalar onları kendileri ve sosyal çevreleri ile ilgili gerçekçi olmayan düşüncelere sevk edebilir. ADDT'ne göre bireyde öfke,

kaygı, depresyon ve stres gibi duygulara neden olan düşüncelere akılcı olmayan inançlar denilmektedir (Öksüz, Ayvalı, Coşkun, Baba ve İci, 2011).

Akılcı olmayan inançlar; gerçeklikle tutarlı olmayan, katı, mantık dışı, yanlış, emirler ve zorunluluklardan oluşan, hatalı çıkarımlara neden olan, aşırı genellemelere yol açan, öfke, kaygı, depresyon gibi duygu durum bozukluklarına neden olan, davranışsal, duygusal ve bilişsel sonuçları işlevsel olmayan, bireyin kendi amaçlarına ulaşmasına engel olan inançlardır (Çivitçi, Türküm, Duy ve Hamamcı, 2014).

Akılcı olmayan inançların biyolojik kökenlerine dair şu varsayımlar ileri sürülmektedir (Ellis, 1976'dan Akt: Kızılkayar, 2010) :

- ✓ Başlıca akılcı olmayan inançlar eşit miktarda olmamakla birlikte aslında herkeste vardır.
- ✓ Akılcı olmayan inançlar antropolojik ve tarihsel olarak araştırılmış ve bütün toplumlarda bulunmaktadır.
- ✓ Çoğu akılcı olmayan inanç anne-baba, akranlar ve toplu iletişim araçlarının öğretilerine ters düşer. Fakat, insanlar akılcı olmayan inançlarını terk etmek istememektedirler.
- ✓ Yalnızca zeki olmayan, cahil ve önemli psikolojik bozuklukları olan insanlar değil; oldukça eğitilmiş, zeki insanlarda akılcı olmayan inançlar taşırılır.
- ✓ Akılcı olmayan inançlara sahip insanlar çoğunlukla kendilerine zarar verirler.
- ✓ Genel olarak yetenekli ve zeki insanlar akılcı olmayan inançlarını terk ettiği zaman diğer akılcı olmayan davranışlara ya da karşı kutuptaki akılcı olmayan inançlara yönelmektedirler. Örneğin içten dindarlar sıklıkla içten ateistlere dönüşebilmektedir.
- ✓ Akılcı olmayan inançlardan en az seviyede etkilenen insanlar da kimi zaman ciddi olarak akılcı olmayan inançlara yenik düşebilir.
- ✓ Farklı akılcı olmayan inançlarla başa çıkmayı başarabilen insanlar çoğunlukla akılcı olmayan inançların avı olurlar.
- ✓ Akılcı olmayan inançları kavrama ve anlama insanlara ancak kısmen yardım edebilir. Örneğin uyuşturucu madde kullanmanın zararları bilinmesine karşın halen uyuşturucu madde kullanılmaktadır.

- ✓ İnsanlar, akılcı olmayan inançlar ve davranışları yenmek için harcadıkları zamanın uzunluk ve zorluğuna bakmadan, genellikle bu başarıya bir istisna olarak bakarlar.
- ✓ Bazı akılcı olmayan inançlar öğrenilmemiştir ve yaşantılardan kaynaklanmamaktadır. Oldukça yaratıcı ve çılgın şekillerde insanlar tarafından yaratılırlar.
- ✓ Bazı popüler akılcı olmayan inançlar, gerçekçi ve mantıklı yorumlarla başlayıp, akılcı olmayan bir inançla sonuçlanabilir.
- ✓ Akılcı olmayan inançların pek çoğu aşırı genellemelerden oluşur.
- ✓ Bireyler sıklıkla kendileri için zararlı olan davranışları kendileri için yararlı olan davranışlara göre daha kolay tercih ederler. Bundan dolayı çok mantıklı bir diyet uymaktansa aşırı yemeyi tercih edebilirler.
- ✓ Akılcı davranış ve inançların iyi birer modeli olması gereken psikoterapistler bile kişisel ve mesleki hayatlarında sıklıkla akılcı olmayan şekillerde davranabilirler.

1.4.Akılcı Olmayan İnançlarla İlgili Çalışmalar

Çalışmanın bu başlığı altında akılcı olmayan inançlarla ilgili literatürde yapılmış çalışmalara yurt içi ve yurt dışı olmak üzere iki alt başlıkta yer verilmiştir.

1.4.1.Akılcı Olmayan İnançlarla İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Çivitci (2006) ilk ergenlik dönemindeki öğrencilerin cinsiyet durumlarına göre mantıkdışı inançlarıyla sürekli kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek ve mantıkdışı inançların sürekli kaygıyı ne ölçüde yordayabildiğini ortaya koymak için bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın verileri, 236 öğrenciye “Ergenler İçin Mantıkdışı İnançlar Ölçeği” (EMİÖ) ve “Sürekli Kaygı Envanteri” uygulanarak elde edilmiştir. Çalışmada, bütün gruplarda sürekli kaygı puanlarıyla EMİÖ toplam puan ve üç alt ölçek (başarı, rahatlık ve saygı talebi) puanları arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu anlamda yüksek kaygı düzeyine sahip öğrencilerin, mantıkdışı inançlara sahip olabileceği gibi aynı zamanda kaygı ve mantıkdışı inançlar, öğrencilerin sınav kaygısı ve akademik başarısızlık yaşamalarına neden olabilir. Bu noktada öğrencilerin kaygı düzeyinin yüksek olması nedeniyle yaşayacakları akademik başarısızlık ya da sınav kaygısı gibi durumlar, onların meslek seçimi sürecinde de bu

inançlardan ve var olan kaygı durumundan etkilenerek sağlıklı olmayan kararlar almalarına sebep olabilir.

Öksüz vd. (2011), algılanan sosyal destekle akılcı olmayan davranışlar arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. İlişkiyi kurabilmek için öncelikle, sosyal destek kavramı farklı yaklaşımlara göre değerlendirilmiş çeşitli boyutları irdelenmiştir. Sosyal destek modelleri tartışılarak, sosyal desteğin psikolojik sağlık açısından önemi incelenmiş ve sosyal destek düzeyleri yüksek olan kişilere göre psikolojik problemlerle baş etme gücünün daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Sosyal destek tipleri açıklanarak, yaşam güçlükleri ile başa çıkmadaki rolleri vurgulanmıştır. Özellikle kritik dönemlerde insanlar stres verici durumlarda sağladıkları sosyal desteklerle sorunun çözümüne nasıl yöneldikleri değerlendirilmiştir. Sosyal desteğin sağlandığı kaynakların neler olabileceği incelenmiştir. Akılcı Duygusal Davranış Kuramına göre bireylerin inanç sistemi akılcı ve akılcı olmayan inançlar diye iki gruba ayrılmıştır. Akılcı inançların bireyin ruh sağlığını korumaları ve bireyi amacına ulaştıran duygular olduğu, akılcı olmayan inançların ise bireyin ruh sağlığını olumsuz etkileyerek amacına ulaşmasını engelleyen duygulara neden olduğu vurgulanmıştır.

Yurtal (1999), üniversite öğrencilerinin akılcı olmayan inançlarının anne-baba tutumları, cinsiyet, sınıf düzeyi ve yerleşim birimine göre değişip değişmediğini incelemiştir. Araştırmanın sonucunda; akılcı olmayan inançlara ilişkin toplam puan ortalamaları ve yüksek beklentiler alt ölçeği puan ortalamaları demokratik ve otoriter anne-baba tutumuna sahip olan gruplar arasında otoriter tutuma sahip olanlar lehine istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Akılcı olmayan inançlardan "yüksek beklentiler" alt ölçeği puanlarının otoriter ana-baba tutumunda; "çaresizlik" alt ölçeği puanlarının ise koruyucu-istekçi ve otoriter ana-baba tutumunda daha yüksek çıktığı tespit edilmiştir. Akılcı olmayan inançlardan suçlama eğilimi, erkeklerde kızlara göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Onay ihtiyacı, sosyal bilimlerde okuyan öğrencilerde fen bilimlerdeki göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Sınıf düzeyi ve yerleşim birimine göre öğrencilerin akılcı olmayan inançları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Altıntaş (2006) liseli ergenlerin kişiler arası iletişim becerileriyle akılcı olmayan inançları arasındaki ilişki bazı değişkenler açısından incelemiştir. Araştırma verileri, 395 lise öğrencisine "İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği", "Akılcı Olmayan

İnançlar Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” uygulanarak elde edilmiştir. Araştırma sonucunda liseli ergenlerin iletişim becerileriyle akılcı olmayan inanç düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur. Ayrıca liseli ergenlerin akılcı olmayan inançlarının cinsiyetlerine, annelerinin eğitim durumuna göre farklılaştığı bulunmuştur.

Kızılyar (2010), ilköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerine göre; denetim odağı boyutlarının ve akılcı olmayan inançlarının farklılaşp farklılaşmadığını ortaya koymak için bir araştırma yapmıştır. Araştırmanın örneklemini İstanbul İli Sultangazi İlçesi’ndeki yedi ilköğretim okuluna devam eden 392’si 7. sınıf, 382’si 8. sınıf olmak üzere toplam 774 öğrenci oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak “Kişisel Bilgi Formu”, “Empatik Eğilim Ölçeği”, “Nowicki-Strickland İç-Dış Denetim Odağı Ölçeği” ve “Ergenler İçin Mantıkdışı İnançlar Ölçeği” kullanmıştır. Araştırma sonucunda, empatik eğilim düzeyi yüksek olan öğrenciler, denetim odağı aile ilişkileri, başarı, akran ilişkileri ve kader alt boyutlarında empatik eğilim düzeyi düşük olan öğrencilere göre daha içten denetimli oldukları bulunmuştur. Öğrencilerin empatik eğilim düzeylerine göre denetim odağı batıl inanç alt boyutunda anlamlı farklılıklar bulunamamıştır. Empatik eğilim düzeyleri düşük olan öğrencilerin, başarı talebi ve rahatlık talebine ilişkin mantıkdışı inançları, empatik eğilim düzeyi yüksek olan öğrencilere oranla daha yüksek bulunmuştur. Empatik eğilim düzeyleri yüksek olan öğrencilerin ise saygı talebine ilişkin mantıkdışı inançları, empatik eğilim düzeyi düşük olan öğrencilere oranla daha yüksek bulunmuştur.

Can (2009), çalışmasında üniversite öğrencilerinin karar vermede özsaygı ve karar verme stillerinin akılcı olmayan inançlar ve cinsiyet açısından anlamlı düzeyde farklılaşp farklılaşmadığı ve akılcı olmayan inançlar ile karar verme stilleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın evrenini, Selçuk Üniversitesi’nin öğrencileri, evrenini ise Eğitim Fakültesi, Mesleki Eğitim Fakültesi, Fen Edebiyat Fakültesi ve Teknik Eğitim Fakültesi’nde öğrenim gören tesadüfi küme örnekleme yöntemi ile seçilen 750 öğrenci oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak Türküm (2003) tarafından geliştirilen “Akılcı Olmayan İnanç Ölçeği”, Deniz (2004) tarafından Türkçeye uyarlanan “Melbourne Karar Verme Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; karar vermede özsaygı, dikkatli, kaçınan ve erteleyici karar verme stili düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı ancak öğrencilerin panik karar verme stili düzeyleri arasında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca kız öğrencilerin panik karar

verme düzeyleri erkek öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Akılcı olmayan inançlar ile özsaygı karar verme stili arasında negatif yönde, dikkatli, kaçınan, erteleyici ve panik karar verme stili arasında da pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Akılcı olmayan inanç ölçeği puanları ortalamasının altında yani akılcı olmayan inanç ölçeği puanları düşük olan öğrencilerin karar verme ölçeği erteleyici, panik ve kaçınan alt boyutlarında negatif yönde anlamlı bir ilişki; özsaygı alt boyutunda pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuş, dikkatli alt boyutunda anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Boyacıoğlu, (2010) “Ergenlerde Mantık Dışı İnançlar ve Sınav Kaygısı” adlı yüksek lisans tezini, ilköğretim 2. kademedeki (6, 7 ve 8. sınıf) okuyan öğrencilerin mantık dışı inançları ve sınav kaygısını etkileyen faktörleri belirlemek ve sınav kaygısı ile mantıkdışı inançlar arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapmıştır. Araştırmanın örneklemini, Kocaeli İli Körfez İlçesi’nde devlete bağlı ilköğretim okullarından seçilen, 6, 7 ve 8. sınıflarda okuyan toplam 557 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmanın verileri, araştırmacı tarafından hazırlanan “Bilgi Formu”, “Sınav Kaygısı Ölçeği ve “Ergenler İçin Mantık Dışı İnançlar Ölçeği” ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda; öğrencilerin cinsiyet, çocuk sıralamasındaki yeri, anne- baba eğitim durumu, çalışma durumu, aile tipi, ailenin ekonomik durumu bağımsız değişkenlerinin, Sınav Kaygısı Ölçeği ve Ergenler İçin Mantık Dışı İnançlar Ölçeği toplam puanları arasında anlamlı bir değişikliğin olmadığı; sınıf düzeyleri, aile yapısı ve başarı durumu gibi değişkenlerle ölçekler arasında anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada, tüm grupta Sınav Kaygısı Ölçeği ile Ergenler İçin Mantık Dışı İnançlar Ölçeği toplam puan ve üç alt ölçek (Başarı, Rahatlık ve Saygı Talebi) puanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Ergenler İçin Mantık Dışı İnançlar Ölçeği, rahatlık ve başarı talebi alt ölçeklerinden elde edilen puanların, öğrencilerin sınav kaygısı düzeylerini, saygı talebi alt ölçek puanlarına oranla daha anlamlı bir şekilde yordadığı ortaya çıkmıştır.

Kepir (2011) araştırmasında mesleki olgunluk ve umut düzeyleri farklı üniversite adaylarının meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançları, cinsiyetlerine, eğitim durumlarına ve okul türlerine göre incelemiştir. Araştırmanın örneklemini 2010-2011 eğitim-öğretim yılında Sakarya ili Hendek ilçesinde bulunan liselere devam eden 312 lise son sınıf öğrencisi ve bir yıl önce liseden mezun olmuş ve üniversite sınavını kazanamamış 190 kişi olmak üzere toplam 502 üniversite adayı oluşturmuştur.

Araştırmanın verileri “Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği”, “Mesleki Olgunluk Ölçeği”, “Umut Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” ile elde edilmiştir. Araştırma sonucunda mesleki olgunluk düzeyi ile cinsiyet, eğitim durumu ve okul türü değişkenlerinin meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançları üzerindeki ortak etkileri anlamlı bulunmamıştır. Mesleki olgunluk, cinsiyet ve okul türü değişkenlerinin meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inanç puanları üzerindeki temel etkileri anlamlı bulunmuştur. Mesleki olgunluk, eğitim durumu değişkenlerinin meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inanç puanları üzerindeki temel etkileri anlamlı değildir. Umut düzeyi ile okul türü değişkenlerinin meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar üzerindeki ortak etkisi anlamlı bulunmuş; umut düzeyi ile cinsiyet, eğitim durumu değişkenlerinin meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançları üzerindeki ortak etkileri anlamlı bulunmamıştır. Umut, eğitim durumu değişkenlerinin meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inanç puanları üzerindeki temel etkileri anlamlı değildir.

Güler (2012) lise son sınıf öğrencilerinin cinsiyetleri, akılcı olmayan inançları ve anne-baba tutumları ile sınav kaygısı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla bir araştırma yapmıştır. Araştırmanın örneklemini 2011-2012 eğitim öğretim yılında Kilis ilindeki tüm Anadolu liseleri, Anadolu öğretmen liseleri, fen liseleri ve genel liselerin son sınıflarında öğrenimine devam eden 418 öğrenci oluşturmuştur. Verilerin toplanmasında “Akılcı Olmayan İnanç Ölçeği-Ergen Formu”, “Sınav Kaygısı Envanteri” ve “Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği (ÇYTÖ)” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, cinsiyetin hem sınav kaygısı toplam puanlarını hem de sınav kaygısının kuruntu ve duyusallık boyutu puanlarını yordadığı ve kız öğrencilerin sınav kaygısı düzeylerinin anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Akılcı olmayan inançlar ile sınav kaygısı toplam ve alt boyut puanları arasındaki ilişki incelendiğinde ise, bu değişkenler arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu ve akılcı olmayan inançların sınav kaygısının önemli bir yordayıcısı olduğu görülmüştür. Ayrıca araştırma bulgularına göre sadece anneden algılanan sıkı denetim/kontrol tutumunun sınav kaygısı toplam, kuruntu ve duyusallık puanlarını anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür.

Kartol (2013) lise son sınıf öğrencilerinin akılcı olmayan inançlarının duygusal zekâ ve çeşitli değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediğini incelemiştir. Araştırmanın örneklemini 2011-2012 Eğitim-Öğretim yılında İstanbul ili merkezi sınırları içerisinde Fatih ve Şişli ilçelerinde bulunan Çapa Anadolu Öğretmen Lisesi,

Şehremini Anadolu Lisesi, Sultanahmet Anadolu Meslek ve Endüstri Meslek Lisesi ve Şişli Anadolu Meslek ve Endüstri Meslek Liseleri'nde lise son sınıfta okuyan 122'si kız, 150'si erkek olan 272 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmanın verilerinin toplanmasında "Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği", "Bar-On Duygusal Zekâ Ölçeği" ve "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda lise son sınıf öğrencilerinin akılcı olmayan inançları duygusal zekâ alt boyutlarından; kişisel beceriler, şartlara ve çevreye uyum, stres yönetimi ve genel ruh hali alt boyutlarına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı tespit edilmiştir. Ayrıca akılcı olmayan inanç düzeyleriyle duygusal zekânın tüm alt boyutları arasında ters yönde korelasyon bulunmuştur. Demografik özellikler açısından ise akılcı olmayan inançların öğrencilerin; cinsiyet, kardeş sayısı, annenin çalışma durumu, baba meslek türü, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi ve aylık gelir düzeyleri değişkenlerine göre farklılaşmadığı ortaya çıkmıştır.

Bağcı (2013) araştırmasında anne-babaların anne baba olmaya ilişkin akılcı olmayan inançlarının aile işlevi ve çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın örneklemini, Türkiye'nin sekiz farklı ilinde çocukları ilköğretime (7-12 Yaş) devam eden 520 anne-baba oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak 'Anne-Baba Düşünceler Ölçeği', 'Aile Değerlendirme Ölçeği', '4-14 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği' kullanılmıştır. Araştırma sonucunda anne-babaların çalışma durumu, gelir durumu, mesleki dağılımları, eğitim durumları, çocuklarının bulunmuş olduğu sınıf düzeyleri, psikiyatrik yardım alıp almamaları ve ailede herhangi bir üyenin psikiyatrik yardım alıp almamalarına göre çocuklarındaki davranış problemlerini algılamaları arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Anne-babaların, anne-baba olma durumlarına ve çocukların doğum sırasına göre çocuklarındaki davranış problemlerini algılamaları arasında ise anlamlı bir fark bulunamamıştır.

1.4.2. Akılcı Olmayan İnançlarla İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Malouf, Schutte ve McClelland (1992) akılcı olmayan inançlar ve durumluk kaygı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 42 kız ve 24 erkek üniversite öğrencisine Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği (The Measure of Irrational Belief) ve Durumluk ve Sürekli Kaygı envanterini uygulanmıştır. Daha sonra öğrencilerin 37'si aynı ölçekleri çok stresli şartlarda doldurmuştur. Eğitim döneminin başlangıcı düşük stresli, final dönemi ise

stresli durum olarak belirlenmiştir. Ne akılcı olmayan inanç puanları ne de sürekli kaygı puanları düşük stresli durumlardan yüksek stresli durumlara anlamlı bir değişiklik göstermemiştir. Akılcı olmayan inançlar ölçeğindeki puanların durumluk kaygı puanlarına bağlı olduğu bulunmuştur. Daha stresli durumlarda durumluk kaygıdaki artış miktarının tahmin edilebileceği sonucuna varılmıştır. Ayrıca bu bulgulara göre akılcı olmayan inanç puanlarının, baskı altında çok kaygılı olmaya eğilimli bireyleri tanımlamaya yardım edebileceği önerilmiştir.

Kaygı ile akılcı olmayan inançların ilişkisini inceleyen bir araştırma da Lohr ve Bonge (1981) tarafından yapılmıştır. Araştırmada ayrıca mantıkdışı ve akılcı olmayan inançlar arasında fark olup olmadığı da incelenmiştir. Akılcı olmayan inançlar, mantıkdışı tutumlar ve ifade edilen kaygı arasındaki ilişkiyi belirlemek için 116 erkek ve 126 kız olmak üzere toplam 242 üniversite öğrencisine Akılcı Olmayan İnançlar Testi, Fonksiyonel Olmayan Tutumlar ölçeği (The Dysfunctional Attitudes Scale) ve Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri (State Trait Anxiety) uygulanmıştır. Araştırmada fonksiyonel olmayan bilişleri akılcı olmayan inançlar ve fonksiyonel olmayan tutumlar olarak; kaygının bileşenleri ise sürekli kaygı ve durumluk kaygı olarak alınmıştır. Yapılan analizlerde kaygı ölçümleri ve fonksiyonel olmayan bilişler arasındaki ilişki tamamen akılcı olmayan inançlar ve sürekli kaygı arasındaki ilişkiyle açıklanmaktadır. Ek olarak akılcı olmama (irrational) terimi ve mantıkdışı (illogical) teriminin aynı anlamda kullanılmayacağı sonucuna varılmıştır. Akılcı olmama terimi akılcı olmayan inançlarla, mantıkdışı terimi ise depresyon ile açıklanmıştır.

Daly ve Burton (1983) akılcı olmayan inançlarla özsaygının psikososyal yapısı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada 163 kız ve 88 erkek olmak üzere toplam 251 üniversite öğrencisine Akılcı Olmayan inançlar Testi ve Janis- Yetersiz Duygular alanı ölçeği (Janis-Field Feelings of Inadequacy Scale) uygulanmıştır. Yapılan analizlerde akılcı olmayan inançlar ve özsaygı arasında anlamlı negatif korelasyon bulunmuştur. Ayrıca düşük özsaygının belirlenmesinde 4 spesifik akılcı olmayan inancın yararlı olduğu sonucuna varılmıştır. Bunlar, onaylanma ihtiyacı, yüksek beklentiler, aşırı kaygı ve problemden kaçınmadır.

Akılcı olmayan inançlarla depresyon ve özsaygının ortak ilişkisi McLennan (1987) tarafından yapılan bir araştırmada incelenmiştir. Araştırmaya 136 erkek ve 132 kız olmak üzere 280 öğrenci ve öğrenci olmayan kişiler alınmıştır. Rosenberg Özsaygı

ölçeği (Rosenberg Self Esteem Measure), Zung Depresyon Envanteri ve Akılcı Olmayan İnançlar Testi kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda 6 akılcı olmayan inanç düşük özsaygı ve depresyonla ilişkili bulunmuştur. Bunlar; onaylanma ihtiyacı, yüksek beklentiler, engellenme, aşırı kaygı, problemden kaçınma ve çaresizlik. Bağımlılık ve suçlama eğilimi ile ilişkili bulunmamıştır.

Depresyonun akılcı olmayan inançlarla ilişkisini inceleyen bir başka çalışma Nelson (1977) tarafından yapılmıştır. Araştırmada depresyonda akılcı olmayan inançları incelenmiştir. Depresyonun şiddetiyle akılcı olmayan inançları tayin etmek için 156 üniversite öğrencisine Beck Depresyon Envanteri ile Akılcı Olmayan İnançlar Testi uygulanmıştır. Yapılan analizlerde depresyon ile akılcı olmayan inançların toplam puanı arasında yüksek ilişki bulunmuştur. Bununla birlikte akılcı olmayan inançlardan kişinin kendini değerli hissetmesi için, bütün çabalarında üstün olma ihtiyacı (yüksek beklentiler), kişinin olmasını istediği şeylerin olmamasının korkunç olduğunu düşünmesi (engellenme), gelecekte olabilecek talihsizlikler için aşırı endişe duyması (aşırı kaygı) ve geçmişin izlerini silmenin mümkün olmadığı inancı (helplessness) ile yüksek ilişkiler bulunmuştur. Bu bulguların depresyonlu danışanlarla yapılan bilişsel terapilerde, değişiklik için önemli ipuçları sunabileceği ileri sürülmüştür.

Ellis tarafından ileri sürülen akılcı olmayan inançlarla stresle başa çıkma arasında ilişkinin olup olmadığı Schill, Adams ve Ramanaiah (1982) tarafından incelenmiştir. Araştırmaya 105 erkek ve 85 kız üniversite öğrencisi alınmıştır. Geçmişte çok sayıda stresli yaşantıları ve bunların olumlu ve olumsuz etki düzeyini gösteren Yaşam Deneyimleri anketi (Life Experiences Survey), Akılcı Olmayan İnançlar Testi ve Beck Depresyon Envanteri uygulanmıştır. Stres ve depresyon ölçeklerinden alınan puanlara bakılarak iki grup yapılmıştır. Birincisi yüksek stresli depresyonlu veya stresle başa çıkmada zayıf olan grup diğeri ise yüksek stresli depresyonsuz veya stresle başa çıkmada etkili olan grup olarak alınmıştır. Alınan sonuçlarda stresle başa çıkmada zayıf olan grubun daha fazla akılcı olmayan inançları benimsedikleri görülmüştür. Alt ölçeklerin analizlerinde daha çok engellenme tepkisi, aşırı kaygı, problemden kaçınmayı benimsedikleri görülmüştür.

Cramer ve Fong (1991) ise stresle ilgili araştırmalarında, hoş olmayan durumlarda, uygun olmayan duygusal strese akılcı inançlardan çok akılcı olmayan inançlar sebep olur hipotezini test etmiştir. Çalışmaya 30 kız ve 30 erkek alınmıştır.

Araştırmada öntest- sontest modeli uygulanmış ve üç deney düzeneği akılcı olmayan, akılcı ve nötr durum yaratılmıştır. Başlangıçtaki düzeyi belirlemek için deneklere akılcı olmayan inançlar, uygun olmayan duygular ve uygun duygular ölçekleri uygulanmıştır. Deneysel grupta bir partiye başkasının partneriyle gitme ve yalnız bırakılma ile ilgili ifadeler kullanılmıştır. Deneysel işlemden sonra alınan sonuçlarda hem uygun olmayan duygular hem de uygun negatif duygular nötr veya akılcı durumdan çok akılcı olmayan durumda daha fazla bulunmuştur.

1.5.Karar Verme İle İlgili Kuramsal Çerçeve

Karar, insan ömrünün her anında kendini hissettiren bir eylemdir. Bu eylemler bazı durumlarda, mantıksal düşünce sürecine dayanmayan, otomatik nitelikli eylemler (alışkanlıklar, bir uyarıya karşı şartlanmış tepkiler vs.), bazen de yargıya dayanan eylemler şeklinde ortaya çıkarlar.

- ✓ Kararın yönetsel bir işlev olarak değişik tanımları yapılmıştır.
- ✓ Karar verme, tercihler yapma sanatıdır,

Karar verme, birden fazla seçenek olan olaylarda seçim yapmaktır. Olayların boyutlarının artması durumunda karar verme, güç, zaman alıcı ve pahalı bir işlem olabilir.

Karar verme, her yönetim düzeyinde sonuçlandırılması zorunlu olan bir veya bir dizi sorunun tüm boyutlarıyla değerlendirilerek en uygun sonucun alınacağı seçeneklerin belirlenmesidir (Bağırkan, 1983).

Kararın bu değişik tanımlarından çıkarılacak üç önemli sonuç vardır. Her şeyden önce karar, seçme eylemi gerektirir. İkinci olarak bu seçme eyleminin bilinçli bir süreç oluşturması ve son olarak ta, kararın amaca yönelik olmasıdır.

Karar sürecini oluşturan çalışmaların, esas itibarıyla psikolojik boyutu ağır basmaktadır Karar sürecinin psikolojik bir yaklaşımla ele alınıp zihinsel bir süreç olarak incelenmesinin altında, karar vermenin insan zihninin bir ürünü olması yatmaktadır. Diğer çalışmalar ise karar verilmesine yardımcı olacak bilgilerin toplanması ve işlenmesiyle ilgili fiziksel uğraşlardır.

Karar verme bir yandan yönetsel bir işlev, diğer yandan örgütsel bir süreç niteliğindedir. Yönetsel bir işlev olması, yöneticinin temel sorumluluğu olmasından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple bazı yönetim bilimciler karar verme ile yönetimi eş anlamlı kabul etmektedirler. Örgütsel bir süreç olma niteliği ise karar vermenin bireysel yöneticilik anlayışını aşan grup, ekip ve hatta son zamanlarda bilgisayar ürünü bir süreç olma niteliğinden gelmektedir.

"Karar vermek bir bakıma bilgiyi işlemektir. Yani yönetici kendisine gelen bilgi, data ve veriyi inceleyecek, analiz edecek, değerleyecek, bunun sonucu bazı sorunları görerek sorun tanımlayacak veya amaç belirleyecektir" (Koçel, 1995).

Karar verme mantıksal bir süreç olup "karar verme eylemi" şöyle tanımlanmaktadır. "Karar, şüphelerin ve tartışmaların son bulduğu, seçilen yolun uygulanmaya başlandığı mantıksal bir süreçtir. Karar, bir amaca ulaşabilmek için, var olan olanak ve koşullara göre çeşitli olası eylem biçimlerinden en uygun görüleni seçmektir. Sonucu eylemle sonuçlanan bir süreçtir" (Tekin, 2009).

Karar verme, bir problemin varlığını bilme, o problemin değişik çözüm yollarını araştırıp bulma, bu çözüm yollarının beklenen sonuçlarını değerlendirme ve söz konusu değerlendirme sonucunda en önemli çözümü seçme işlemlerini kapsamaktadır. Karar verme bireyin, yöneticinin ya da bir örgütün birkaç seçenek arasından birini seçmesi veya seçenekler arasından en uygun hareket yolunu belirlemesidir. Karar verme bir bilim, teknik ve sanattır (Alver, 2003).

Karar verme literatürde çok değişik açılardan ele alınmış ve tanımlanmıştır. Bu nedenle, karar vermenin üzerinde de düşünce birliğine varılarak genel bir tanım yapıldığı söylenemez (Özcan, 1999). Karar verme ile ilgili tanımların ortak özellikleri şunlardır:

1. Etken eylemin seçimidir.
2. Amaca ulaşmada, değişik davranışlar içeren etken olanın seçimi işlemidir.
3. Olanaklı davranışların yan etkenlerle birlikte geliştirilip değerlendirilmesi sonucunda, birinin etken eylem olarak seçimidir.
4. Problem çözme işlemidir.

5. Bir süreçtir.

Karar verme durumunda olan birey, önce hedefin ne olduğunu düşünecek, hedefe ulaşmak için izlemesi gereken alternatif yolların neler olduğunu belirleyecek, her alternatif için katlanılacak sonucu tahmin etmeye çalışacak, bir değerlendirme yapacak ve sonuç olarak alternatiflerden birini seçerek karar davranışını gerçekleştirecektir. Tüm insanların her alanda yaşadığı bir olay olan karar verme sürecinin özellikleri aşağıdaki başlıklar altında açıklanabilir (Acıbozlar, 2006):

1. Karar verme işlemi etkinlik ve rasyonelliğe dayanmaktadır.
2. Karar verme işleminin bir maliyeti vardır.
3. Karar verme bir plan dahilinde olmalıdır.
4. Karar verme risk taşır.
5. Karar verme sorun çözme sürecidir.
6. Karar verme sürecine ayrılacak zaman sınırlıdır.
7. Karar gelecekle geçmiş arasında bir köprüdür.
8. Karar çevrenin etkisi altında verilir.

Karar verme sürecine son derece sistematik olarak yaklaşılmalıdır. Bu sürecin kendi içerisinde aşamaları vardır. Carney ve Wells yaptıkları çalışmada karar verme sürecini birbiriyle ilişkili halka olarak düşünüp karar verme süreci ile ilgili yedi halka tanımlamaktadırlar. Bu yedi halkanın içeriği şu şekilde özetlenebilir (Kesici, 2002).

1. Farkında Olma: Artan rahatsızlık duygusu ve hissi değişikliklerle karar vermeye hazır olma durumudur. Bu his iç ya da dış baskıların her ikisine de neden olabilir. İçsel baskılar bizim kendi ihtiyaçlarımız ya da arzularımızla yürütülür. Dışsal baskılar karar verme ihtiyacımızı yürüten, bizim dışımızdaki baskıları temsil eder.

2. Kendini Değerlendirme: Kariyerle ilişkili kararlar vermede dikkat etmek zorunda olduğumuz kendi kendimizi tanımanın önemli bir kriter olmasıdır. Bu kriter, bizim ilgilerimizi, yeteneklerimizi, becerilerimizi, değerlerimizi ve benzerini içerir. Karar vermeyi düşündüğümüz herhangi bir mesleki seçenek, kişisel ihtiyaç ve arzularımız ile seçeceğimiz mesleğin koşullarını göz önünde tutmalıdır.

3. Araştırma: Farkında olarak karar verme süreci, mutlaka doğru, geniş ve konuyla ilişkili bilgiyi gerektirir. Bu bilgiler iş dünyasındaki bilgi (örneğin, iş

sorumluluğu/görevleri, iş alanına girişte yapılacak eğitim, maaş, çalışma çevresi v.b.) ve önceden söz konusu olarak kendini anlamının her ikisi ile de ilişkilidir. Bu bilgiler çeşitli yollardan toplanır.

4. Bütünleştirme: Mesleki kriter (örneğin, görevler, çevreler, ödüller, maliyet v.b.) ve kişisel kriter (örneğin, ilgi, yetenek ve değerler) arasında uygunluğun değerlendirilmesi ve ihtiyaç ve arzularımızı karşılayacak olan mesleklerde çalışma fırsatlarını artırmak için yardımcı olunması durumudur. Çok dinamik bir dünyada yaşadığımızı dikkat edilmelidir. Şimdi uygun olan şeyler daha sonra uygun olmayabilir. Aynı zamanda bizim kişisel arzularımızı tamamen yerine getireceğimiz herhangi tek bir meslek ihtimal dışıdır. Ne istediğimizi ve ne elde edebileceğimiz arasındaki bazı kıyaslamalar gereklidir.

5. Sorumluluk: Bazı noktalarda karar ihtiyacımız ve hareket ihtiyacımız vardır. Sorumluluk zamanı geldiğinde biz bilinçli bir seçim yapmak için yeterli bilgilere sahip olmalıyız. Bize iş dışında düşüneceğimiz seçeneklerin tamamen güvenli ya da garantili olduğu konusundaki bilgilere ulaşamayabiliriz. Genellikle tamamen güven ya da özgüvene maruz kalmadan önce ileri hareket etmek zorundayız.

6. Uygulama: Bir plana dayanmaksızın sorumluluk almak ve karar vermek başarıya götürmez. Plan, kararı verme noktasında ne, niçin, ne zaman, nasıl sorularının cevaplarını içerir. İyi bir plan sürpriz ve beklenilen zorlukları en aza indirmeli ve zorluklarla karşı karşıya gelindiğinde bize en büyük güveni vermelidir. Fakat hiçbir plan bütün bu ihtimalleri hesaba katamayabiliriz. Bu yüzden muhtemelen karşı karşıya kaldığımız bazı durumlara güvenemeyebiliriz. Önceki halkalar eksiksiz olarak gerçekleşirse büyük problemler bize neden olmayabilir.

7. Yeniden Değerlendirme: Kararlarımızı yeniden değerlendirmek ve düzeltmeler yapmak için bize izin verilirse bizim istediğimiz sonuçlara ulaşmamız kolaylaşır. Bir noktaya dikkat çektiğimizde yeniden karar verebiliriz ve farklı yöne hareket edebiliriz. Bu bizim daha önce verdiğimiz kararların mutlaka kötü olduğu manasında değildir. Biz daha fazlasını öğrenmeliyiz ya da farklı kararlar gerekmesi halinde durumları değiştirmeliyiz. Değişim bizim günümüzde ve çağımızda kararlı oluyor. Biz yeniden incelemek, yeniden uyum göstermek ve esnek kalmaya istek duymak zorundayız.

Karar verme, en önemli yaşam becerilerinden biridir. Yerinde ve uygun verilmiş kararlar bireyin yaşamında olumlu değişimlere neden olurken, hatalı verilmiş kararlar yaşam yönelimini olumsuz yönde etkileyebilir. Gittikçe daha karmaşık hale gelen sosyal ilişkiler içinde bireyler sürekli problemler ve seçeneklerle yüz yüze gelmekte, kendileri için en uygun kararı almak durumunda kalmaktadırlar. Genel olarak karar verme bilişsel bir süreçtir ve bir ihtiyaç durumunda bu ihtiyacı karşılamak amacıyla mevcut seçeneklerden duruma en uygun olanın seçilmesi olarak anlaşılabilir (Güçray, 1998). Kuzgun (1992)' a göre ise karar verme, bir ihtiyacı gidereceği düşünülen bir objeye götürecek birden fazla yol olduğu zaman, yaşanan sıkıntıyı giderici bir yöneliştir. Karar, bir amaca ulaşabilmek için eldeki olanak ve koşullara göre mümkün olabilecek çeşitli olası eylem biçimlerinden en uygun görüneni seçmektir. Karar verme, çeşitli durumlar arasından seçim ve tercih yapmakla ilgili bedensel ve zihinsel çabaların toplamıdır (Byrnes, 1998).

Karar verme, yaş, din, dil, ırk, cins ayrımı gözetmeksizin tüm bireylerin günlük faaliyetleri arasında önemli bir konuma sahiptir. İsaetli bir karar, bireyin yaşamında olumlu sonuçlara yol açabilirse de yanlış bir karar, bireyi, bazen çevresini ve ya içinde bulunduğu örgütü de tehdit edici sonuçlara yol açabilir (Sinangil, 1993). Harris (1998) karar verme ile ilgili iki tanım geliştirmiştir: ilkinde karar verme, karar vericilerin tercihlerini ve değerlerini temel alan alternatiflerin seçimi ve tanımlanması çalışmasıdır. Karar verme çeşitli olaylar hakkında göz önünde tutulan alternatiflerin seçiminde sadece bu alternatiflerin tanımlanması değil; aynı zamanda en uygun olanı hedeflerimiz, isteklerimiz, yaşam tarzımız, değerlerimiz vb. ile birlikte gerçekleştirilir. İkincisinde karar vermeyi, seçenekler arasındaki uygun seçimi yaparken şüphe ve belirsizlikleri de yeterli bir şekilde azaltma süreci olarak tanımlamıştır. Bu tanım karar vermenin bilgi toplama fonksiyonu üzerinde yoğunlaşır. Burada belirsizlikleri elemekten çok azaltmak önemlidir. Çok az karar tam bir kesinlik içinde verilir. Çünkü tüm seçenekler hakkında tam bilgi toplama nadiren olasıdır. Bu nedenle her karar belirli miktar risk içerir.

1.6.Ergenlerde Karar Verme Davranışı

Literatürde 12-16 yaş arası adölesan dönem olarak adlandırılır ve çoğu zaman yanlış olarak puberte ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Oysa “adolescent” kelimesinin Türk literatüründeki karşılığı “ergen, genç”, “Puberta” kelimesinin karşılığı

ise erinliktir. Ergen ya da ergenlik Latince’de büyüme, olgunlaşmak anlamına gelmektedir. (Tekgül, 2005). Erinlik ise ergenlik döneminin başlangıcındaki bedensel ve cinsel değişikliklerin en yoğun yaşandığı ve bireyin yetişkin görünümünü aldığı süreci ifade etmektedir (Erginöz 2005, Ercan 2008).

Sonuç olarak puberte dönemini de içine alan ergenlik dönemi puberteden farklı olarak, bireyin erişkin gibi düşünmesi ve davranması ile sonuçlanan psikososyal değişiklikleri de içermektedir. Ergenlik dönemi; biyolojik, fiziksel, sosyal ve psikolojik açıdan bir gelişme ve olgunlaşmanın meydana geldiği, çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemi olarak kabul edilmektedir (Ercan 2008, Erginöz 2005).

Bu dönemin gelişimsel özellikleri hakkında birçok çalışma olmasına rağmen dönemin yaş sınırı ile ilgili konularda çok farklı görüşler vardır. Birleşmiş Milletler Örgütü’nün tanımına göre genç; 15- 25 yaşları arasında, öğrenim gören, hayatını kazanmak için çalışmayan ve ayrı bir konutu bulunmayan kişidir (Yörükoğlu, 1998). Dünya Sağlık Örgütü ise; 10-19 yaş arasını ergenlik dönemi, 15-24 yaş arasını gençlik dönemi olarak tanımlamaktadır (http://www.who.int/topics/adolescent_health/en).

Hızlı bir büyüme ve gelişmenin olduğu genel olarak kızlarda 10-12, erkeklerde 12-14 yaşlarda başlayan ergenlik dönemi kendi içinde üç evrede incelenmektedir (Sezgin ve Akın, 1998).

Erken Ergenlik Dönemi: Cinsel gelişme ve fiziksel büyümenin en hızlı olduğu 11-15 yaşlar arasındaki ilk evreye erken ergenlik dönemi denilmektedir. Erken ergenlik dönemi pubertenin başlaması ile oluşan fiziksel değişimler ve bu değişimlerle birlikte psiko-sosyal değişimler gözlenmektedir. Ergenin bu dönemde temel olarak fiziksel değişimleri özümsemeye ve bağımsızlık için mücadele etmeye çalışır. Puberte ile birlikte, ancak kızlarda erkeklere göre bir iki yıl önce psiko-sosyal ve duygusal değişimler ortaya çıkar (Hasbay, 2004). Ayrıca bu dönem vücudundaki hızlı değişimin şaşkınlığı ve beraberinde getirdiği endişeler nedeniyle huzursuz olan ergenin, “ben kimim” sorusuna yanıt arayarak ayrı bir kimlik geliştireceği bir dönemdir.

Orta Ergenlik Dönemi: 14-17 yaşlar arasını kapsayan, büyümenin yavaşladığı ve ergenin bedenine alışmaya başladığı bu dönemde, daha yoğun duygular yaşamaya büyük amaçlar belirlemeye ve akranları ile daha fazla vakit geçirmeye başlarlar, ayrıca

ergen için arkadaş gruplarının önem kazandığı, karşı cinse ilginin başladığı ve yetişkinlerin taklit edildiği görülmektedir.

Geç Ergenlik Dönemi: Geç ergenlik dönemi kişiliğin mücadele edinilen ve ayrılık dönemidir. Eğer erken ve orta ergende destekleyici bir aile ve arkadaş grubunda bulunduyorsa bu dönemi de başarı ile geçirecek ve erişkin dönem için sorumluluklarını üstelenebilirler (Türkiye Üreme Sağlığı Programı, 2005). 16-17 yaşlarda başlayıp yirmili yaşlarda sonlanması beklenen bu dönemde büyüme ve cinsel gelişim hemen hemen sonlanmış, yaşanan sıkıntı ve endişeler neredeyse sona ermiş ve cinsel kimlik gelişimi tamamlanmıştır.

Ergenlerde karar verme davranışı, bilişsel özelliklerden, aileden ve arkadaşlardan etkilenmektedir. Aşağıda ergenlerin karar vermelerinde etkili olan bu faktörlere kısaca değinilmiştir.

1.6.1.Bilişsel Özellikler

Gordon'a (1996) göre ergenlerde karar verme; sosyal ve psikolojik gelişim, bilişsel yetenek ile sosyo-kültürel etkiler olmak üzere üç faktöre bağlıdır. Ergenin karar vermesinde etkili olan bilişsel faktör, Piaget'in öne sürdüğü somut ve soyut işlemler dönemi ile ilgilidir. Piaget, sekiz veya on yaşlarındaki bir çocuğa ait somut işlemler dönemi ile ergenlik çağının bilişsel bir özelliği olan soyut işlemler dönemini birbirinden ayırmaktadır. Bu ayrımın temelinde üç kavram vardır: somuta karşı soyut düşünme, şimdiye karşı gelecek yönelimi ve sadece bazı seçeneklerin dikkate alınmasına karşı tüm seçenekler üzerinde durulması. Ergenler, bu özellikleri taşımaları bakımından çocuklardan farklılaşmaktadır.

1.6.2.Aile

Aile, ergenin kararlara katılmasında etkili olan ana faktörlerden biridir. Brown ve Mann (1991) aileyi, karar vermede önemli bir laboratuvar olarak değerlendirmektedir. Bu laboratuvarda ergen, diğer aile bireylerinin çeşitli kararlar verirken dikkate aldığı faktörleri öğrenmekte, diğerleri tarafından verilen kararların

etkilerini görmekte, kararları etkilemek için nasıl iletişim kurulacağını öğrenmekte ve yaşına uygun seçimler yapmak için cesaret elde etmektedir.

1.6.3.Arkadaşlar

Arkadaş grubu, ergenlerin yeni kimlik ve yaşam tarzları denemesi için gerekli bir sosyal çevre olarak oldukça önemlidir. Arkadaş grubu, genç bireyler yeni benlik kavramları geliştirirken, ilgi ve değerlerini genişletirken onlara duygusal bir güvence ve ait olma duygusu sağlar. Bununla beraber arkadaşlar, gruba uyması ve bağımsızlıktan feragat etmesi yönünde bireye baskı da yapmaktadır. Coleman'a (1980) göre, arkadaş grubu baskısına uyma, 15 yaştan önce en yüksek düzeyde olmakta ve gruptaki statü, suçluluk duygusu ve ebeveyn ilgi ve desteği gibi faktörlerden etkilenmektedir. Arkadaş grubu, kişisel tarz ve alışkanlıklar üzerinde güçlü bir etkiye sahip olurken pek çok ailede ebeveyn, temel değerler ve kariyer seçimi, okuldan ayrılma gibi uzun dönemde etkili olacak kararlar konusunda ergen üzerinde arkadaş grubundan daha fazla etkiye sahip olmaktadır. Sonuç olarak arkadaş grubunun yeterli karar vermeyi engelleyebilen önemli bir faktör olduğu görülmektedir (Kaçar, 2008).

1.7.Karar Verme İle İlgili Çalışmalar

Çalışmanın bu başlığı altında karar verme ile ilgili yapılmış çalışmalara yurt içi ve yurt dışı çalışmalar olarak ayrı başlıklar altında yer verilmiştir.

1.7.1.Karar Verme İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Karakaş (1999), ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin günlük yaşamlarındaki problemlerini çözmeye ilişkin karar verme becerilerini ölçmeye yönelik bir ölçek geliştirme ve bu geliştirilen ölçeğin cinsiyet, okulun bulunduğu çevrenin ekonomik özellikleri ve özel ya da devlet okulu olması değişkenleri açısından incelenmesine yönelik bir araştırma yapmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği faktör analizi çalışmasıyla saptanmıştır. Ölçek Adana ili Seyhan ve Yüreğir Merkez ilçelerinde öğrenimine devam eden 328 kız ve 330 erkek olmak üzere toplam 658 öğrenciye uygulanmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda ölçek 4 alt ölçek halinde düzenlenmiştir. Karar Vermede Bağımlı Alt Ölçeği'nin içtutarlığına ilişkin Cronbach alfa katsayısı .65, isteklerine göre

karar verme .55, bağımsız karar verme .47 ve yeteneklerine göre karar verme .48 bulunmuştur. Karar Verme Becerisi Ölçeği'nin geçerliği, belirli karar stratejilerini kullanmaları beklenen gruplar ölçeğin ayırt etmediğine bakılarak incelenmiştir. Bu amaçla yapılan çalışmada karar stratejileri yönünden cinsiyet, okulun bulunduğu çevrenin ekonomik özellikleri ve özel okul ya da devlet okulu olması değişkenleri açısından bakılmıştır. Uygulamalar sonrasında kız öğrencilerin bağımlı karar verdikleri, erkek öğrencilerin ise bağımsız karar verdikleri görülmüştür.

Kararsızlık sorunu olan bireylerin karar verme sürecinde gösterdikleri davranışlar ve yaşadıkları duygular arasındaki farkları ya da benzerlikleri belirlemek amacıyla Bacanlı (2000) tarafından bir Kararsızlık Ölçeği geliştirilmiştir. Kararsızlık Ölçeği 29 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, Araştırmacı Kararsızlık ve Aceleci Kararsızlık olmak üzere iki alt ölçekten oluşmakta ve 5'li Likert tipi olarak değerlendirilmektedir. Araştırmacı Kararsızlık alt ölçeğinde 20, Aceleci Kararsızlık alt ölçeğinde ise 9 madde yer almaktadır. Maddeler; 1 (Hiç Uygun Değil), 2 (Pek Uygun Değil), 3 (Biraz Uygun), 4 (Uygun) ve 5 (Çok Uygun) kategorilerinden biri işaretlenerek yanıtlanmaktadır. Ölçeğin alt ölçekleri ve toplam puanı hesaplanabilmektedir. Puan yüksekliği ilgili özelliğin varlığına işaret etmektedir. Ölçeğin yapı geçerliği faktör analizi çalışmasıyla yapılmıştır. Araştırmaya 17-21 yaşları arasında 470 kız ve 391 erkek olmak üzere toplam 861 üniversite öğrencisi katılmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda ölçek maddeleri iki faktörde toplanmıştır. Birinci faktör (Araştırmacı Kararsızlık) toplam varyansın %29.72'sini, ikinci faktör (Aceleci Kararsızlık) toplam varyansın %14.62'sini açıkladığı görülmüştür.

Şeyhun (2000), karar verme becerileri eğitim programının ilköğretim son sınıf öğrencilerinin karar verme becerisine etkisini araştırmıştır. Araştırmada ilk önce 430 öğrenciye Karar Stratejileri Ölçeği uygulanmış ve öğrencilerin Karar Stratejileri Ölçeğinden aldıkları sonuçlarına dayanılarak 40 kişilik deney grubu ve 40 kişilik kontrol grubu oluşturulmuştur. Araştırmada veriler Karar Stratejileri Ölçeği ile toplanmıştır. Karar Stratejileri Ölçeği'nden alınan yüksek puan, karar verme durumlarında ilgili stilin ağırlıklı olarak kullanıldığını göstermektedir. Bu nedenle, içtepsel karar verme alt ölçeğinden yüksek puan alıp mantıklı karar verme alt ölçeğinden düşük puan alan öğrencilerin, içtepsel karar verme stilini ağırlıklı olarak kullandıkları, mantıklı karar verme stilini ise etkili kullanmadıkları kabul edilmiştir. Araştırma sonucunda deney

grubunun Karar Stratejileri Ölçeği, İçtepesel Karar Verme alt ölçeğinden elde ettikleri son test puanlarının ortalaması, ön test puanlarının ortalamasından düşüktür. Buna karşın kontrol grubundaki deneklerin, İçtepesel Karar Verme alt ölçeğinden elde ettikleri ön ve son test puanlarının ortalamaları birbirine yakındır. Buradan da anlaşılacağı gibi deney grubuna uygulanan karar verme becerisi kazandırma programı öğrencilerin içtepesel karar verme becerilerini azaltmıştır. Mantıklı Karar Verme alt ölçeğinden elde ettikleri puanlar karşılaştırıldığında, deney grubunun son test puanlarının ön test puanlarına göre arttığı, buna karşın kontrol grubunun ön test ve son test puanlarının ortalamalarının birbirine yakın olduğu görülmüştür. Sonuç olarak deney grubuna uygulanan karar verme becerisi kazandırma programı, öğrencilerin mantıklı karar verme becerilerini arttırmıştır. Yapılan üç aylık izleme çalışması sonrasında da programa katılan öğrencilerin son testten aldıkları puanların ortalamasında anlamlı bir farklılığın ortaya çıkmadığı belirtilmiştir.

Sinangil (1993), üniversite birinci sınıf ve dördüncü sınıf öğrencilerinin kaygı düzeyleri ile karar verme süreci arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çalışmaya yaşları 18-29 arasında 56 üniversite birinci sınıf ve 50 üniversite son sınıf olmak üzere toplam 106 öğrenci katılmıştır. Araştırmada veriler Karar Stratejileri Ölçeği ve Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda birinci sınıf ile son sınıf öğrencileri arasında mantıklı ve içtepesel kararsızlık boyutlarında farklılıklar görülmektedir. Birinci sınıf öğrencilerinin karar verme stratejilerinde içtepesel boyut ağırlık kazanırken, dördüncü sınıf öğrencilerinde karar vermede mantığın baskın bir strateji olarak yer aldığı görülmüştür. Kararsızlık değişkeni açısından bakıldığında, birinci sınıf öğrencilerinin son sınıf öğrencilerine oranla daha çok kararsız stratejiyi kullandıktan, bağımlılık boyutunda ise bir farklılığın olmadığı görülmüştür.

Yüksel (2002), iletişim düzeyleri farklı olan yönetici adaylarının mantıklı karar verme ve problem çözme beceri düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını incelemiştir. Çalışmaya 109 yönetici adayını katılmıştır. Veriler, Karar Stratejileri Ölçeği, Problem Çözme Envanteri ve İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği ile toplanmıştır. Elde edilen bulgular, iletişim beceri düzeyleri farklı olan yönetici adaylarının mantıklı karar verme ve problem çözme beceri düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermiştir.

Ersever (1996), etkileşim grubu deneyiminin ve karar verme becerileri kazandırma programı uygulamasına katılmanın, üniversite öğrencilerinin karar verme stilleri üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Araştırmaya yaşları 18-22 arasında değişen etkileşim grubu uygulamasının yapıldığı birinci deney grubunda 15, Karar Verme Becerileri Kazandırma Programı'nın uygulandığı ikinci deney grubunda 15 ve kontrol grubunda 15 olmak üzere toplam 45 lisans öğrencisi katılmıştır. Araştırmada veriler Karar Stratejileri Ölçeği ve Grup Değerlendirme Formu ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda her iki deney grubunun, içtepesel karar verme alt ölçeğinden elde ettikleri son ölçüm puanları, ön ölçüm puanlarından daha düşük olduğu, kontrol grubunun ise her iki ölçümde de benzer puanlar aldıkları görülmüştür. Mantıklı karar verme alt ölçeğinden alınan sonuçlarda, deney grubunun ön ölçüm ve son ölçüm puanları, kontrol grubunun ön ölçüm ve son ölçüm puanlarından yüksek olduğu görülmüştür. Sonuç olarak; etkileşim grubu ve karar verme becerileri kazandırma programının öğrencilerin karar verme becerilerini geliştirdikleri belirtilmiştir.

Bal (1998), ergenlik döneminde mesleki karar verme olgunluğunun incelenmesi ve “Mesleki Karar Verme Eğitim Programının etkisini araştırmıştır. Araştırma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde betimsel bir çalışma yapılmış olup araştırmaya lise 1.,2. ve 3. sınıfta öğrenimine devam eden 2434 öğrenci katılmış, veriler Mesleki Olgunluk Envanteri, Piers-Harris Öz-Kavram Ölçeği, Aile Ortamı Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu ile toplanmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünde; deneysel bir çalışma yapılmış ve her birinde 10 kişi olmak üzere iki deney iki kontrol grubu olmak üzere toplam dört grup oluşturulmuştur. Ancak, bu dört gruptan bir deney bir de kontrol grubuna ön test verilmiştir. Daha sonra deney gruplarının her ikisine de 10 oturumluk bir “Mesleki Karar Verme Programı” uygulanmıştır. Uygulamanın sonunda grupların dördüne de son test verilmiştir. Sonuç olarak; öğrencilerin akademik başarıları yükseldikçe mesleki olgunluk puanlarının yükseldiği, lise 3. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk puanlarının lise 1. sınıfa ve lise 2. sınıfa göre daha yüksek olduğu ve anlamlı farklılıklar olduğu bulunmuştur. Anne ve babası üniversite ve lise mezunu olan öğrencilerin mesleki olgunluk puanları ile anne ve babası ilköğretim ve ortaokul mezunu olan öğrencilerin mesleki olgunluk puanlarında anlamlı bir farklılık olduğu, anne ve babası lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerin, anne ve babası ilköğretim ve ortaokul mezunu olan

öğrencilere oranla daha yüksek mesleki olgunluğa sahip olduğu bulunmuştur. Okul türüne göre farklılığa bakıldığında özel okula devam eden öğrencilerin diğer okullara devam eden öğrencilere oranla daha fazla mesleki olgunluk düzeyine sahip olduğu görülmüştür. Cinsiyete göre bakıldığında ise kızların erkeklerden daha fazla mesleki olgunluk düzeyine sahip olduğu görülmüştür. Buna karşın okullarda rehberlik servisinin olup olmamasına yönelik yapılan çalışmada herhangi bir farklılığa rastlanmamıştır. Deneysel çalışmada ise deney grubu ile kontrol grubu arasında anlamlı bir fark bulunmuş ve Mesleki Karar Verme Programının öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerini arttırdığı bulunmuştur.

Yalçınkaya (2001), 11-16 yaş arasındaki 424 ilköğretim öğrencisi üzerinde öğrencilerin ailede karar vermeye katılımı konusundaki görüşlerini incelemiştir. Araştırmada veriler anket formu ile toplanmıştır. Veri toplanan yer olan Ankara'nın Etimesgut ilçesi 2 bölgeye ayrılmıştır. 1. bölge çoğunlukla göç ederek gelen ailelerin yaşadıkları yer; 2. bölge ise belli bir süre o ilçede yaşayan ailelerin bulunduğu yerdir. Araştırma sonucunda ailedeki kararlar, birinci bölgede anne-baba tarafından, ikinci bölgede ise çoğunlukla tüm aile bireylerinin katılımıyla verilmektedir. Aile kararları verilirken, çocuğa söz hakkı tanınmaması ve anne-babanın otoriter davranması, ailede sorun yaşanmasına neden olmaktadır. Ailede çocukların kararlara katılımı konusunda sorun yaşandığında, çocuklar tepkilerini kızarak, konuşmayarak ve odalarına kapanarak göstermekte, anne-baba kararlara katılım konusunda sorun yaşandığında çoğunlukla, çocukla olumlu iletişim kurmakta, bazen de çocuğa kızmaktadır. Ailede karar verilirken fikir ayrılığı olması durumunda çocukların yarısından fazlası, ortak bir karar verdikleri görüşünü belirtmektedirler. Televizyon programlarından hangisinin seyredileceği, çocukların eve geliş-gidiş saati ve evle ilgili günlük faaliyetlerinden "evi toplama" kararlarda en çok fikir ayrılığı yaşanmaktadır. Alışveriş ve gelirlerin harcanması ile ilgili fikir ayrılıklarının başında, aile gelirinin nereye harcanacağına ve çocuklara verilecek harçlık miktarına karar verme gelmektedir. Çocukların çoğunluğunun, tasarruflara değerlendirmesi ile ilgili kararlarda fikirleri alınmamaktadır. Çocukların tek başlarına verdikleri kararlara başında giyim eşyası satın alma gelmektedir. Eğlence ile ilgili kararlarda en çok fikir ayrılığı, internet kafe, atari salonu ve arkadaş toplantılarına gitmede yaşanmaktadır. Çocukların çoğunluğu kendisi ile ilgili bazı kararları tek başına vermek isterken, bazı çocuklarda kendisi ile ilgili kararları daha çok ebeveyn yardımıyla vermek istemektedir. Buna göre ailelerin sosyo-ekonomik yapısı ile çocukların karara

katılımı arasında da iki bölge arasında fark olduğu bulunmuştur. Çocukların yansından çoğu, çocukların aile kararlarına katılımının önemli olduğu görüşündedir. Çocukların görüşüne göre çocuklar aile içinde kararlara katılmalıdır. Araştırmacı sonuç olarak çocukların aile kararlarına daha çok katılması için çocuk ile anne-babaların bu yönde teşvik edilmesi, çocuk ile anne-babasının görüş birliğinin sağlanması, aile refahının ve ailede iyi bir iletişimin sağlanması, çocuğun kişiliği ve gelecekteki yaşantısı açısından önemli olacağını belirtmiştir.

Eldeleklioğlu (1996), karar stratejileri ile ana-baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya 19-25 yaşları arasında, 292 kız ve 208 erkek olmak üzere toplam 500 kişi katılmış, veriler Karar Stratejileri Ölçeği ve Ana-Baba Tutum Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda demokratik ana-baba tutumuyla, mantıklı karar stratejisi, bağımsız ana-baba tutumuyla, kararsız karar stratejisi, koruyucu istekçi ana-baba tutumuyla, kararsız ve içtepsel karar stratejileri, otoriter ana-baba tutumuyla kararsız, içtepsel ve mantıklı karar stratejileri arasında anlamlı fakat çok güçlü olmayan korelasyonlar bulunmuştur. Yani, belirtilen korelasyonlara göre, aileleri demokratik olan gençlerin mantıklı ve bağımsız karar tarzını daha çok benimsedikleri, aileleri koruyucu istekçi ve otoriter olan gençlerin ise daha çok kararsız oldukları söylenebilir. Aileleri demokratik olan gençlerin kararsız olmaları ile aileleri otoriter olan gençlerin mantıklı karar vermeleri arasında negatif korelasyonlar vardır. Araştırmacı, bu sonuçları beklenen sonuçlar olarak değerlendirmiş ve bu durumu açıklamıştır: Demokratik aileleri olan gençlerin en etkin karar verme biçimi olan mantıklı karar ve bağımsız karar verme tarzını daha çok benimsemiş olmaları, bu tür ailelerde ergenlerin kişiliğine ve fikirlerine önem verilmekte çocukluktan itibaren aile içi kararlara katılmaları sağlanmakta ve kendi kararlarını vermeleri için desteklenmektedirler. Bu gençler, ailenin diğer üyelerini karar verirken izleme, verilen kararların etkilerini görme, aile içindeki etkileşimin kararları nasıl etkilediğini öğrenme ve kendileriyle ilgili seçimleri yaparken cesaretlendirilme fırsatı bularak karar verme becerilerini geliştirebilmektedirler. Koruyucu-istekçi ve otoriter aileleri olan gençler kararsız olmaları böyle bir ortamdan yoksun olmaları, evdeki karar sürecine katılmamaları nedeniyle karar verme becerisini öğrenememeleri ile açıklanabilir. Çünkü ergen karar vermeyi aile içerisinde, yaşına uygun seçimler yapmaya teşvik edilerek öğrenmektedir. Koruyucu-istekçi ve otoriter ailelerde ise genellikle çocuğa söz hakkı tanımamakta ve onun adına anne ve babalar karar vermektedir. Böylece, ergenlerin karar verme becerisini geliştirmeleri

engellenmektedir. Aileleri koruyucu-istekçi ve otoriter olan gençlerin içtepsel karar vermeleri bu gençlerin isyan duygusu ile hareket ettiklerini düşündürmesine rağmen korelasyonların ilişkiye yeterince anlam kazandırabilecek açıklıkta olmadığını belirtmektedir.

1.7.2.Karar Verme İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Friedman ve Mann (1993), İsraili ve Avustralyalı ergenlerin karar vermede başa çıkma stilleri arasında farklılık olup olmadığını araştırmışlardır. Çalışmaya yaşları 13 ile 16 arasında değişen ve İsrail’de öğrenimine devam eden 579 erkek ve 449 kız olmak üzere, toplam 1028 öğrenci ile Avustralya’da öğrenimine devam eden 230 erkek ve 198 kız olmak üzere toplam 428 öğrenci katılmıştır. Araştırmada veriler (Mann ve ark, 1989) tarafından geliştirilen Ergenlerde Karar Verme Ölçeği (Adolescent Decision Making Questionnaire) ile toplanmıştır. Ergenlerde Karar Verme Ölçeği karar vermede öz-saygı ile panik (panic), umursamazlık (Complacency), ihtiyatlı-seçicilik (vigilance) ve sorumluluktan kaçma (cop-out) durumlarını ölçen dört başa çıkma stillerinden oluşmaktadır. Bu çalışmada ölçek İsrail örnekleme uyarlanmış ve yapılan güvenilirlik çalışmasında alt ölçeklerin Cronbach alfa değerlerinin .59 ila .65 arasında değiştiği görülmüştür. Araştırma sonucunda İsrail’de öğrenimine devam eden ergenlerin, Avustralya’da öğrenimine devam eden ergenlere oranla karar vermede daha yüksek öz-saygı düzeyine sahip oldukları ve ihtiyatlı-seçici (vigilant) başa çıkma stilini daha çok kullandıkları ve sorumluluktan daha az kaçtıkları görülmüştür. Ayrıca; sonuçlara cinsiyet açısından bakıldığında İsraili erkek ergenlerin ve Avustralyalı erkek ergenlerin, İsraili kız ergenlere ve Avustralyalı kız ergenlere oranla karar vermede öz-saygı düzeylerinin yüksek olduğu, daha umursamaz (complacency) başa çıkma stilini kullandıkları ve daha az panik yaşadıkları görülmüştür. Her iki örnekleme de ihtiyatlı-seçici (vigilant) başa çıkma stilinin kullanımı, uyumsuz (maladaptive) başa çıkma stillerini (sorumluluktan kaçma, umursamazlık ve panic) azalttığı görülmüştür.

Mann ve arkadaşları (1998), kültürlerarası bir çalışmada üniversite öğrencilerinin karar verme stillerinin kültürlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmışlardır. Çalışmaya Amerika Birleşik Devletleri’nde Ohio Üniversitesi’nde öğrenimine devam eden 180 erkek ve 295 kız olmak üzere toplam 475, Avustralya Flinders Üniversitesi’nde öğrenimine devam eden 98 erkek ve 163 kız olmak üzere 262, Yeni Zelanda Auckland

Üniversitesinde öğrenimine devam eden 92 erkek ve 165 kız (3 kişi cinsiyet belirtmemiş) olmak üzere toplam 260, Japonya Gokushuin ve Tokyo Christian Üniversitesi'ne devam eden 140 erkek ve 218 kız olmak üzere toplam 358, Hongkong Çin Üniversitesi'nde öğrenimine devam eden 95 erkek ve 182 kız (14 kişi cinsiyet belirtmemiş) olmak üzere toplam 281, Tayvan'da Ulusal Tayvan Üniversitesi'nde öğrenimine devam eden 143 erkek ve 256 kız (15 cinsiyet belirtmeyen olmak üzere) toplam 414 öğrenci katılmıştır. Çalışmada veriler Mann (1982) tarafından geliştirilen Karar Verme Ölçeği geliştirilerek oluşturulan Melbourne Karar Verme Ölçeği (Melbourne Decision Making Questionnaire) ile toplanmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda ölçeğin dört faktörlü bir yapıya sahip olduğu bulunmuştur. Orijinal ölçekte var olan 3 madde çıkarılmış ve toplam 28 maddeye düşürülmüştür. Alt ölçeklerin Cronbach alfa değerleri: Karar vermede özsaygı .74, karar vermede ihtiyatlı seçicilik .80, karar vermede aşırı uyarılmışlık .74 ve karar vermede umursamazlık .87 olarak bulunmuştur. Araştırma sonucunda Karar vermede öz-saygı karşılaştırıldığında Batı kültüründeki öğrencilerinin (ABD, Avustralya ve Yeni Zelanda) öz-saygı düzeylerinin doğu kültüründeki öğrencilerine oranla (Japonya, Hong Kong ve Tayvan) daha yüksek olduğu, cinsiyete göre ise erkek öğrencilerin öz-saygı düzeylerinin, kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu ve erkeklerin karar verme yeteneklerine daha fazla güvendikleri görülmüştür. İhtiyatlı-seçicilik başa çıkma stilini kullanmalarında Batı ve Doğu kültüründeki öğrencilerde anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Sorumluluktan kaçma ve panik, başa çıkma stilinin kullanımı açısından bakıldığında ise Doğu Asya ülkelerinin öğrencileri daha çok sorumluluktan kaçma ve panik, başa çıkma stilini Batı kültüründe yetişmiş öğrencilere oranla daha fazla kullandıkları görülmüştür. Sonuç olarak; Batı kültüründe yetişmiş olan Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya ve Yeni Zelanda öğrencileri, Doğu Asya kültüründe yetişmiş olan Japon, Hong Kong ve Tayvan öğrencilerine oranla karar verme yeteneklerine daha fazla güvendikleri, savunucu kaçınım ve panik başa çıkma stillerini daha az kullandıkları görülmüştür. Batı kültüründe yetişmiş öğrencilerin başa çıkma stilleriyle Doğu kültüründe yetişmiş öğrencilerin başa çıkma stillerinde farklılık olduğu bulunmuştur.

Ormond ve arkadaşları (1991), 13-15 yaşları arasındaki ergenleri karar vermede kişisel bilgi, görev bilgisi ve strateji bilgisi açısından değerlendirmişlerdir. Çalışmaya 43 ön ergen ve 41 orta ergen olmak üzere toplam 84 ergen katılmıştır. Çalışmada veriler Flinders Karar Verme ölçeği (Flinders Decision Making Questionnaire) ile toplanmıştır.

Sonuç olarak orta ergenlerin, ön ergenlere oranla daha gelişmiş bilişsel yetilere sahip oldukları, karar verme yeterliğine sahip olduğu, olumlu başa çıkma stillerini kullandıkları ve daha gelişmiş karar stratejisi bilgisine sahip oldukları bulunmuştur.

Mann ve arkadaşları (1988), Çatışma Kuramını temel alarak bireylerin karar verme becerilerini geliştirmelerine yardım etmek amacıyla geliştirdikleri Karar Verme Becerileri Gelişimi Kursu'nun (GOFER) etkisini araştırmak amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Araştırmada verileri Flinders Karar Verme Ölçeği (Flinders Decision Making Questionnaire) ve Karar Bilgisi Ölçeği'ni (Decision Knowledge Questionnaire) kullanarak toplamışlardır. İlk çalışmada yaşları 12 olan ve Karar Verme Becerileri Kursuna katılan öğrencilerin katılmayanlara oranla karar verme stillerinde anlamlı farklılıklar olduğu Karar Verme Becerileri Kursu'na katılan öğrencilerin ihtiyatlı-seçici başa çıkma stilini kullandıkları görülmüştür. İkinci çalışmada yaşları 15 olan ve Karar Verme Becerileri Kursu'na katılan öğrencilerin, katılmayanlara oranla karar vermede öz-saygı düzeyinin yüksek olduğu ve olumlu (adaptive) başa çıkma stillerini kullandıkları görülmüştür. Sonuç olarak; Karar Verme Becerileri Geliştirme Kursu'nun öğrencilerin bilgilerini arttırdığı, karar vermede öz-saygı düzeyini geliştirdikleri ve kişisel karar alışkanlıkları kazandırdığı görülmüştür.

Ball, Mann ve Stamm (1994), 12-15 yaşları arasındaki üstün zekalı ve normal zekaya sahip lise öğrencilerinin karar verme yeteneklerini, dört özelliği temel alarak karşılaştırmışlardır. Bu dört özellik metacognitive, etkili karar araştırma stratejilerinin kullanımı, bireysel karar verme stili, özsaygı ve olasılıktır. Çalışmaya 61 üstün zekalı ve 122 normal zekaya sahip olan öğrenci katılmıştır. Veriler Ergenlerde Karar Verme Ölçeği ile toplanmıştır. Sonuç olarak; üstün yetenekli lise öğrencilerinin metacognitive bilgilerinin normal yeteneklere sahip lise öğrencilerine oranla daha yüksek olduğu, daha hızlı karar verebildikleri, etkili araştırma stratejilerini daha çok kullandıklarını, ihtiyatlı- seçici başa çıkma stilini kullandıkları ve öz-saygı düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Bulgular üstün yetenekli olarak gelişmiş öğrencilerin karar vermede nitel ve nicel olarak normal yetenekli öğrencilerden ayrılaştığını ve üstün yetenekli öğrencilerin karar vermede uzman olan kişilerin özelliklerine benzer özellikler sergilediğini de göstermektedir.

Brown ve Mann (1991), yaşları 12-18 arasında değişen ergenleri, ana- babalarıyla olan ilişkilerini, güven ve yeterlik olguları açısından incelemiştir. Çalışmaya 584 lise

öğrencisi katılmıştır. Veriler Flinders Karar Verme Ölçeği (Flinders Decision Making) ile toplanmıştır. Tek ebeveynli ailelerde yetişen çocukların özsaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda ana-babaların karar vermeye ilişkin özsaygı düzeyleri ile çocuklarının özsaygı düzeyleri arasında bir ilişki bulunduğu görülmüştür. Erkeklerde bu ilişkinin kızlara oranla daha yüksek olduğu ve anne ve kız çocukları arasında karar verme yeterliği açısından bir ilişki bulunmuştur.

Baron ve arkadaşları (1993), 7-15 yaş arasındaki yetenekli ve yeteneksiz kişiler üzerinde karar vermedeki seçimlerin etkileri, seçimdeki ihtimal ve sıklığın rolü, aktif-açık fikirli düşünme, düşük zarar etkisi ve ihmal eğilimi gibi beş konu üzerinde araştırma yapmışlardır. Yaş farkları sadece amaç için araştırmada ve frekansın kullanımında etkili olmuştur. Sonuç olarak; yetenekli grubun diğer gruba oranla seçimlerin etkileri, seçimdeki ihtimal ve sıklığın rolü, aktif-açık fikirli düşünme, düşük zarar etkisi gibi konularda daha iyi performans gösterdikleri bulunmuştur. Ancak ihmal eğilimi konusunda daha kötü performans sergiledikleri bulunmuştur. İkinci çalışmada 5- 12 yaş arasındaki çocuklarla açık fikirli olma, örnekleme, düşük zarar ve ihmal eğilimi konularında görüşme yapılmıştır. Ayrıca, çocukların kendi görüşlerine karşı veya destek olan durumlardaki önyargıları da incelenmiştir. Sonuç olarak, yetenekli grubun diğer gruba oranla açık fikirli olma, örnekleme ve düşük zarar eğilimi konularında daha iyi performans sergiledikleri bulunmuştur.

BÖLÜM 2

YÖNTEM

2.1.Araştırmanın Modeli

Bu çalışma ortaokul son sınıf olan 8. sınıf öğrencilerinin mantıkdışı inançlarının karar verme becerileri ile ilişkisini inceleyen ilişkisel tarama türünde bir araştırmadır. Karasar (2005)' e göre tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırmalardır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. İlişkisel tarama modeli ise iki ya da daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir.

2.2.Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni 2014- 2015 eğitim öğretim yılında Fatih ilçesinde 32 ortaokulda öğrenim görmekte olan 8. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise 2014 - 2015 Eğitim-Öğretim yılında İstanbul ili merkezi sınırları içerisinde Fatih ilçesinde bulunan Hattat Rakım Ortaokulu, Edirnekapı Kız İmam Hatip Ortaokulu, Yavuz Selim Ortaokulu, Hırka-ı Şerif Ortaokulu, Vedide Baha Pars Ortaokulu ve İbrahim Alaaddin Gövsa Ortaokulları'nda son sınıfta okuyan 269'u kız, 261'i erkek olmak üzere toplam 530 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada ölçek maddelerini eksik ya da hatalı şekilde yanıtlayan 20 öğrencinin ölçekleri elenmiş, 530 öğrencinin verileri analiz aşamasında değerlendirilmeye alınmıştır.

Örneklemin belirlenmesinde elverişli örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Elverişli örnekleme (convenience sampling) araştırmacının kolaylıkla ulaşabileceği örneklem elemanlarını araştırmaya almayı içerir. Bu örnekleme yöntemi araştırmacının örnekleme evren elemanlarının hepsini belirlemek imkansız olduğunda kullanılır (Emir, 2013).

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada örneklem grubunu oluşturan öğrencilerden gerekli verileri elde etmek amacıyla Kişisel Bilgi Formu, Ergenler İçin Bireysel İnançlar Ölçeği ve Ergenlerde Karar Verme Ölçeği kullanılmıştır (EK-1-2).

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu, araştırma kapsamına alınan öğrencilerin kişisel özellikleri hakkında bilgi toplamak amacıyla konu ile ilgili uzman görüşlerine başvurularak oluşturulmuş 12 madde içeren bir formdur. Araştırma kapsamında oluşturulan Kişisel Bilgi Formu'nda öğrencilerin cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, ailenin kaçınıcı çocuğu oldukları gibi değişkenlerin yanında anne babanın sağ-ölü/öz-üvey durumları, öğrenim düzeyleri, meslekleri, boşanmış ya da birlikte olmaları ve maddi durum ele alınmıştır.

2.3.2. Ergenler İçin Bireysel İnançlar Ölçeği (EBİÖ)

Araştırmada öğrencilerin mantıkdışı inanç düzeylerini belirlemek için Çivitci (2003) tarafından geliştirilen “Ergenler İçin Bireysel İnançlar Ölçeği” (EBİÖ) kullanılmıştır. EBİÖ, üç alt boyutta yer alan toplam 21 olumlu maddeden oluşmaktadır. Başarı talebi alt ölçeğinde sekiz madde (1, 3, 6, 7, 10, 13, 16, 19); rahatlık talebi alt ölçeğinde yedi madde (5, 8, 9, 14, 17, 20, 21) ve saygı talebi alt ölçeğinde altı madde (2,4, 11, 12, 15, 18) bulunmaktadır. Ölçekte Likert tipi 5’li derecelemeye dayalı seçenekler bulunmaktadır. Bu seçenekler; (1) Hiç katılmıyorum, (2) Biraz katılıyorum, (3) Kararsızım, (4) Çoğunlukla katılıyorum, (5) Tamamen katılıyorum biçiminde düzenlenmiştir. Ölçekten alınan yüksek puanlar, mantıkdışı inanç düzeyinin de yüksek olduğunu göstermektedir. EBİÖ’nün yapı geçerliği için yapılan faktör analizi sonucunda faktör yükleri .69 ile .40 arasında değişen ve toplam varyansın %33’ünü açıklayan üç faktör elde edilmiştir. Ölçek maddelerinin, yer aldıkları alt ölçekle olan madde-test korelasyonları .68 ile .28 arasında değişmektedir. Alt ölçeklerin kendi aralarında ve ölçeğin toplam puanıyla olan korelasyon değerleri, ölçeğin bütünüdürün homojen bir yapıda olduğunu ve alt boyutlarının da birbirinden bağımsız değişkenleri ölçtüğünü göstermektedir. Ölçeğin uyum (concurrent) geçerliği çalışmasında EBİÖ toplam puan ve alt ölçekleri (Başarı Talebi, Rahatlık Talebi ve Saygı Talebi) ile Çocuklar için

Depresyon Ölçeği ve Sınav Kaygısı Envanteri puanları arasında anlamlı korelasyonlar elde edilmiştir. Ayırt edici (discriminant) geçerlik çalışmasında, EBİÖ'nün toplam puanının ve her üç alt ölçeğinin, sınav kaygısı alt ve üst gruplarını; saygı talebi alt ölçeği dışında da depresyon alt ve üst gruplarını birbirinden ayırt edebildiği gözlenmiştir. EBİÖ'nün üç hafta arayla iki kez uygulanması sonucu elde edilen test tekrar test güvenirlik katsayısı ölçeğin toplam puanı için .82, Başarı Talebi alt ölçeği için .84, Rahatlık Talebi alt ölçeği için .75 ve Saygı Talebi alt ölçeği için .67 bulunmuştur. Ölçeğin iç tutarlık (Cronbach alfa) katsayıları da toplam puan için .71, Başarı Talebi alt ölçeği için .62, Rahatlık Talebi alt ölçeği için .61 ve Saygı Talebi alt ölçeği için .57'dir

2.3.3. Ergenlerde Karar Verme Ölçeği (EKVÖ)

Ergenlerde Karar Verme Ölçeği (Adolescent Decision Making Questionnaire), Mann, Harmoni ve Power (1989) tarafından karar vermede öz-saygı ve başa çıkma stillerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek iki bölümden ve 5 alt ölçekten oluşmaktadır. Bunlar; Karar Vermede Öz-saygı (Decisional Self Esteem) ve Karar Vermede Başa Çıkma Stilleri (Decisional Coping Patterns)'dir. Her bir alt ölçekten alınabilecek en yüksek puan 18 en düşük puan 0'dır. Karar Vermede Öz-Saygı alt ölçeği Mann'ın Karar Verme Ölçeği (Decision Making Questionnaire)'nden adapte edilmiştir. Ölçek karar verme durumunda bireyin öz-saygı düzeyini ölçmeyi amaçlamaktadır. Bunun için ölçekte karar vermede özsaygıyı belirlemeyi amaçlayan altı madde yer almaktadır. Maddeler; 3 (Benim için her zaman doğru), 2 (Benim için sık sık doğru), 1 (Benim için bazen doğru) ve 0 (Benim için hiçbir zaman doğru değil) şeklinde dört kategoriden biri işaretlenerek yanıtlanmaktadır. Karar vermede öz-saygı alt ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan 18, en düşük puan 0'dır. Puan yüksekliği karar vermede öz-saygının yüksekliğine işaret ederken, düşük puan karar vermede öz-saygı düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir. 2., 4. ve 6. maddeye verilen cevaplar ters çevrilmek suretiyle puanlanmaktadır. Ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .61 olarak bulunmuştur. Ölçeğin ikinci bölümü karar vermede başa çıkma stillerinden oluşmaktadır. Karar vermede başa çıkma stilleri ihtiyatlı-seçicilik (vigilance), panik (panic), sorumluluktan kaçma (Cop-Out) ve umursamazlık (complacency) alt ölçeklerinden oluşmaktadır. İhtiyatlı-Seçicilik, bireyin karar vermesi gereken durumlarda bir dizi alternatifini dikkatlice araştırması ve alternatiflerin olumlu ve olumsuz yanlarını değerlendirmesidir. Panik, bireyin karar vermesi gereken durumlarda yeterli zamanı yoksa kendisini stresten ve çatışmadan

kurtarmaya yönelik verdiği kararlardır. Umursamazlık, bireyin karar vermesi gereken durumlarda sanki verilecek bir karar yokmuş gibi davranmasıdır. Sorumluluktan Kaçma, bireyin karar vermesi gereken durumlarda karar vermeyi erteleme veya sorumluluğu başkasına yüklemesidir (Friedman ve Mann, 1993). Bu alt ölçeklerde de karar vermede öz-saygı alt ölçeğinde olduğu gibi her birinde 6 madde vardır. Bu maddeler diğer ölçek gibi yanıtlanmaktadır. Her bir alt ölçekten alınabilecek en yüksek puan 18 en düşük puan 0'dır. Puan yüksekliği ilgili karar stilinin kullanıldığına işaret etmektedir. İhtiyatlı-seçicilik Cronbach alfa'sı .73, panik .70, sorumluluktan kaçma .66 ve umursamazlık .73 olarak bulunmuştur (Harmoni, 1989). Ergenlerde Karar Verme Ölçeği'nin uyarlama çalışması Çolakkadıoğlu (2003) tarafından yapılmıştır. Araştırma birbirini izleyen iki aşamada ve iki farklı örneklem üzerinde gerçekleştirilmiştir. Birinci çalışmada 1582, ikinci çalışmada 382 ilköğretim ve lise öğrencisinden oluşan gruplardan veri toplanmıştır. Varimaks dönüştürme yöntemi ile yapılan açıklayıcı faktör analizinde EKVÖ'nün Cronbach alfa katsayısı, öz-saygı, ihtiyatlı-seçicilik, panik, sorumluluktan kaçma, umursamazlık alt ölçekleri için sırasıyla .79, .78, .77, .65 ve .73; test-tekrar test tutarlığı ise yine aynı sıraya göre .80, .81, .82, .80 ve .86 bulunmuştur. Beş faktörlü model için Doğrulayıcı Faktör Analizi yapılmış ve uyum göstergeleri verilerinin, modeli yeterli olarak açıkladığı görülmüştür (Çolakkadıoğlu ve Güçray, 2007).

2.4.Verilerin Analizi

Katılımcılardan elde edilen veriler SPSS 21 paket programı aracılığı ile analiz edilmiştir. Katılımcılara ilişkin demografik özelliklerin tespitinde frekans, yüzde değerleri hesaplanmış ve yorumlanmıştır. Ölçek alt boyutlarının iç tutarlılığı Cronbach alfa katsayısı ile tespit edilmiştir. Değişkenlerin normal dağılım sergileyip sergilemediği Kolmogorov Smirnov testi sınanmış ve değişkenler normal dağılım sergilemediği için parametrik olmayan yöntemler kullanılmıştır. İki grup karşılaştırmalarında Mann Whitney U testi ikiden fazla grup karşılaştırmalarında ise Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. Tüm analizler 0.05 anlamlılık düzeyinde test edilmiştir.

BÖLÜM 3

BULGULAR

3.1. Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular

Tablo 1: Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular

	N	%	
Cinsiyet	Kız	269	50.75
	Erkek	261	49.25
	Toplam	530	100.00
Yaş	13 yaş ve altı	58	10.94
	14 yaş	398	75.09
	15 yaş ve yukarı	74	13.96
Kardeş Sayısı (Kendiniz Dahil)	Tek Çocuk	41	7.74
	2-3 kardeş	367	69.25
	4-5 kardeş	99	18.68
	6 kardeş ve yukarı	23	4.34
	Toplam	530	100.00
Ailenin Kaçınıcı Çocuğusunuz	İlk Çocuk	222	41.89
	2-4. Çocuk	285	53.77
	5. çocuk ve yukarı	23	4.34
	Toplam	530	100.00
Annenizin öğrenim düzeyi	Okuma-yazma bilmiyor	32	6.12
	İlkokul	207	39.58
	Oratokul	131	25.05
	Lise	103	19.69
	Üniversite	50	9.56
	Toplam	523	100.00
Babanızın öğrenim düzeyi	Okuma-yazma bilmiyor	9	1.74
	İlkokul	155	29.98
	Oratokul	142	27.47
	Lise	145	28.05
	Üniversite	66	12.77
	Toplam	517	100.00
	0-900 TL	101	19.54

Ailenizin aylık ortalama geliri (tüm gelirleriniz dahil)	901-2000 TL	241	46.62
	2001-3500 TL	137	26.50
	5001 TL ve üzeri	38	7.35
	Toplam	517	100.00

Katılımcıların demografik özelliklerini tespit etmek amaçlı yöneltilen maddelerin frekans değerlerini içeren tablo 1 incelendiğinde,

Katılımcıların %50.75'inin kız, %49.25'in ise erkek olduğu tespit edilmiştir. Katılımcı öğrencilerin büyük çoğunluğu %75.09'u 14 yaşındadır. 13 yaş altı olanların %10.94 ve 15 yaş ve üzeri olanların ise %13.96 oranında olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin kardeş sayıları incelendiğinde %69.25'inin 2-3 kardeş, %18.68'inin 4-5 kardeş oldukları tespit edilmiştir. Katılımcı öğrencilerin %41.89'unun ilk çocuk, %53.77'sinin 2-4. çocuk oldukları tespit edilmiştir.

Katılımcı öğrencilerin ailelerine ilişkin yapılan analizde anne eğitim durumu incelemesinde, %39.58'inin annesinin ilkokul, %25.05'inin annesinin ortaokul mezunu %19.69'unun annesinin ise lise mezunu olduğu tespit edilmiştir. Baba eğitim durumu incelendiğinde ise %29.98'inin ilkokul, %28.05'inin lise ve %27.47'sinin lise mezunu, %12.77'sinin ise üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir. Gelir düzeyine göre yapılan incelemede ise katılımcı öğrencilerin %46.62'sinin 901-2000 TL arası, %26.50'sinin 2001-3500 TL arası ve %19.54'ünün 0-900 TL arası gelire düzeyine sahip ailelerden oldukları tespit edilmiştir.

Tablo 2: Güvenilirlik Analizleri

	Cronbach's Alfa	N
Bireysel Düşünce Ölçeği		
Başarı Talebi	.635	8
Rahatlık Talebi	.734	7
Saygı Talebi	.666	6
Ergenlerde karar verme ölçeği		
Karar vermede öz saygı	.645	6

İhtiyatlı seçicilik	.650	6
Umursamazlık	.634	6
Panik	.690	6
Sorumluluktan Kaçınma	.622	6

Araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilirliklerini tespit etmek için Cronbach Alfa katsayısı hesaplanmıştır. Tablo 2’de görüldüğü gibi, bireysel düşünce ölçeği güvenilirlik katsayıları incelendiğinde başarı talebi .635, rahatlık talebi .734, saygı talebi .666 olduğu ve bu düzeylerin oldukça güvenilir düzeyde oldukları tespit edilmiştir.

Karar verme ölçeği boyutları incelendiğinde güvenilirlik katsayılarının .622 ile .60 aralığında olduğu tespit edilmiştir. Bu aralıkta yer alan güvenilirlik katsayıları oldukça güvenilir olarak kabul edilmektedir.

Tablo 3: Normal Dağılım Tablosu

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	Z	Sd	P	Z	Sd	P
Başarı Talebi	.060	530	.000	.988	530	.000
Rahatlık Talebi	.089	530	.000	.965	530	.000
Saygı Talebi	.151	530	.000	.867	530	.000
Karar vermede öz saygı	.080	530	.000	.978	530	.000
İhtiyatlı-Seçicilik	.113	530	.000	.960	530	.000
Umursamazlık	.158	530	.000	.926	530	.000
Panik	.070	530	.000	.983	530	.000
Sorumluluktan Kaçma	.128	530	.000	.933	530	.000

Tablo 3’te görüldüğü gibi, değişkenlerimizin normal dağılım sergileyip sergilemediğini tespit etmek amaçlı yapılan Kolmogorov Smirnov ve Shapiro Wilk testleri sonucunda tüm alt boyutlarımızın normal dağılım sergilemediği tespit edilmiştir. ($P < .05$). Bu nedenle araştırma sorularının analizinde parametrik olmayan yöntemler kullanılmıştır.

3.2.Araştırma Sorularına İlişkin Bulgular

1- Ergenlerin Mantık dışı inançlar ölçeği alt boyutları ile karar verme davranışları ölçeği alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır.

Tablo 4: Mantık Dışı İnançlar ve Karar Verme Davranış Puanları Arasındaki İlişkinin Analizi

		Bireysel düşünceler ölçeği			
		1-Başarı Talebi	2-Rahatlık Talebi	3-Saygı Talebi	
Karar verme ölçeği	1-Karar vermede öz saygı	r***	-.237**	-.202**	.175**
		N	530	530	530
	2-İhtiyatlı-Seçicilik	r***	-.090*	-.196**	.271**
		n	530	530	530
	3-Umursamazlık	r***	.289**	.389**	-.197**
		n	530	530	530
	4-Panik	r***	.306**	.285**	-.064
		n	530	530	530
	5-Sorumluluktan Kaçma	r***	.302**	.407**	-.167**
		n	530	530	530

*. Korelasyon katsayısı 0.05 düzeyinde anlamlıdır. (2-tarafli).

** . Korelasyon katsayısı 0.05 düzeyinde anlamlıdır. (2-tarafli)

***Spearman Rho korelasyon katsayısı

Karar verme ölçeği alt boyutları olan karar vermede öz saygı, ihtiyatlı seçicilik, umursamazlık, panik, sorumluluktan kaçma ile bireysel düşünceler ölçeği alt boyutları olan başarı talebi, rahatlık talebi ve saygı talebi arasında ilişki olup olmadığı ilişki varsa yönü ve derecesini tespit edebilmek için Spearman korelasyon katsayısı hesaplanmış ve anlamlılığı test edilmiştir. Tablo 4'te görüldüğü gibi, saygı talebi ile rahatlık talebi ve panik arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken alt boyutlara ilişkin diğer tüm ikili analizlerde anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Karar vermede öz saygı ile başarı talebi arasında $r=-.237$ düzeyinde anlamlı ve negatif yönlü, rahatlık talebi ile $r=-.202$ düzeyinde ve negatif yönlü ve saygı talebi ile $r=.175$ düzeyinde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir

ifadeyle karar vermede öz saygı artarken başarı talebi ve rahatlık talebi azalmakta ve saygı talebi artmaktadır.

İhtiyatlı seçicilik ile başarı talebi arasında $r=-.090$ düzeyinde anlamlı ve negatif yönlü, rahatlık talebi ile $r=-.196$ düzeyinde ve negatif yönlü ve saygı talebi ile $r=.271$ düzeyinde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle ihtiyatlı seçicilik düzeyi artarken başarı talebi ve rahatlık talebi azalmakta ve saygı talebi artmaktadır.

Umursamazlık ile başarı talebi arasında $r=.289$ düzeyinde pozitif yönlü, rahatlık talebi arasında $r=.389$ düzeyinde pozitif yönlü, ve saygı talebi arasında $r=-.197$ düzeyinde negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle bireylerin umursamazlık düzeyleri arttığında başarı ve rahatlık talebi artarken saygı talebi azalmaktadır.

Panik ile başarı talebi arasında $r=.306$ düzeyinde pozitif yönlü, rahatlık talebi arasında $r=.285$ düzeyinde pozitif yönlü, anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle bireylerin umursamazlık düzeyleri arttığında başarı ve rahatlık talebi artmaktadır.

Sorumluluktan kaçma ile başarı talebi arasında $r=.302$ düzeyinde pozitif yönlü, rahatlık talebi arasında $r=.407$ düzeyinde pozitif yönlü ve saygı talebi arasında $r=-.167$ düzeyinde negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle bireylerin umursamazlık düzeyleri arttığında başarı ve rahatlık talebi artarken saygı talebi azalmaktadır.

2- Ergenlerin mantık dışı inançları, cinsiyete, yaşa kardeş sayısına, anne eğitim düzeyine baba eğitim düzeyine ve ailenin gelirine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Tablo 5: Cinsiyete Göre Ergenlerin Bireysel Düşünce Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tespiti İçin Yapılan Bağımsız Örneklem Mann Whitney U Testi

		n	$\bar{X}$	Ss	Z	P
Başarı Talebi	Kız	269	2.49	.75	-2.755	.006
	Erkek	261	2.66	.76		
Rahatlık Talebi	Kız	269	2.30	.89	-2.340	.019
	Erkek	261	2.46	.89		
Saygı Talebi	Kız	269	4.38	.60	-3.603	.000
	Erkek	261	4.11	.82		

Ergenlerin bireysel düşünce ölçeği alt boyutlarından olan başarı talebi, rahatlık talebi ve saygı talebi düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığının tespiti için Mann Whitney U testi yapılmıştır. Tablo 5'te görüldüğü gibi, erkeklerin başarı talebi (p=.006), rahatlık talebi (p=.019) boyutlarında kızlara göre daha yüksek ortalamaya sahip olurken, saygı talebi (p=.000) alt boyutunda ise kızların erkeklere göre anlamlı olarak yüksek ortalamaya sahip oldukları tespit edilmiştir.

Diğer bir ifadeyle erkekler kızlara göre daha yüksek düzeyde başarı ve rahatlık talebinde bulunurken kızlarında erkeklere göre daha yüksek düzeyde saygı talebinde buldukları tespit edilmiştir.

Tablo 6: Yaşa Göre Ergenlerin Bireysel Düşünce Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tespiti İçin Yapılan Kruskal Wallis H Testi

		N	$\bar{X}$	ss	x^2	p
Başarı Talebi	13 yaş ve altı	58	2.70	.81	3.406	.182
	14 yaş	398	2.54	.74		
	15 yaş ve yukarısı	74	2.68	.78		
Rahatlık Talebi	13 yaş ve altı	58	2.53	1.00	1.749	.417
	14 yaş	398	2.34	.86		
	15 yaş ve yukarısı	74	2.46	.97		
Saygı Talebi	13 yaş ve altı	58	4.46	.53	6.569	.037
	14 yaş	398	4.25	.71		
	15 yaş ve yukarısı	74	4.06	.91		

Ergenlerin bireysel düşünce ölçeği alt boyutlarından olan başarı talebi, rahatlık talebi ve saygı talebi düzeylerinin yaşa göre farklılaşıp farklılaşmadığının tespiti için Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Tablo 6 incelendiğinde, başarı talebi (p=.182) ve rahatlık talebinde (p=.417) yaşa göre anlamlı farklılık bulunmazken saygı talebinde (p=.031) yaşa göre anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Yapılan ikili karşılaştırma analizleri (Mann Whitney U) sonucunda saygı talebindeki bu anlamlı farklılığın 15 yaş ve yukarısı yaş grubu ile 13 yaş ve altı yaş grubu arasında 13 yaş altı grubunun lehine olan farklılıktan kaynaklandığı tespit edilmiştir. 13 yaş altı grubunun 15 yaş ve üzeri gruba göre saygı talebinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.(13 yaş altı olarak, 12 yaş grubundan 2 ve 10 yaş grubundan 1 öğrenci varken, 15 yaş yukarısı olarak, 16 yaş grubundan 2 ve 17 yaş grubundan 2 öğrenci bulunmaktadır.)

Tablo 7: Kardeş Sayısına Göre Ergenlerin Bireysel Düşünce Düzeylerinin Farklılaşıp Farklılaşmadığının Tespiti İçin Yapılan Kruskal Wallis H Testi

	Kardeş Sayısı (Kendiniz Dahil)	N	$\bar{X}$	Ss	x^2	P
Başarı Talebi	Tek Çocuk	41	2.50	.70	5.046	.168
	2-3 kardeş	367	2.55	.78		
	4-5 kardeş	99	2.65	.69		
	6 kardeş ve yukarısı	23	2.77	.70		
Rahatlık Talebi	Tek Çocuk	41	2.46	.88	.626	.891
	2-3 kardeş	367	2.37	.91		
	4-5 kardeş	99	2.39	.83		
	6 kardeş ve yukarısı	23	2.38	.99		
Saygı Talebi	Tek Çocuk	41	4.39	.53	1.267	.737
	2-3 kardeş	367	4.23	.72		
	4-5 kardeş	99	4.25	.77		
	6 kardeş ve yukarısı	23	4.15	1.04		

Ergenlerin bireysel düşünce ölçeği alt boyutlarından olan başarı talebi, rahatlık talebi ve saygı talebi düzeylerinin kardeş sayısına göre farklılaşıp farklılaşmadığının tespiti için Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Tablo 7’de görüldüğü gibi, başarı talebi (p=.168), rahatlık talebinde (p=.891) saygı talebinde (p=.737) kardeş sayısına göre

anlamli farklilik tespit edilememiştir. Bu boyutlarda kardeş sayısı farklı olan kişilerin başarı, rahatlık ve saygı talepleri birbirine benzer düzeydedir.

Tablo 8: Anne Eğitim Düzeyine Göre Ergenlerin Bireysel Düşünce Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tespiti İçin Yapılan Kruskal Wallis H Testi

	Anne Eğitim Düzeyi	N	$\bar{X}$	Ss	x^2	P
Başarı Talebi	Okuma-yazma bilmiyor	32	2.88	.90	12.556	.014
	İlkokul	207	2.57	.72		
	Oratokul	131	2.67	.75		
	Lise	103	2.45	.73		
	Üniversite	50	2.40	.81		
Rahatlık Talebi	Okuma-yazma bilmiyor	32	2.47	.97	1.407	.843
	İlkokul	207	2.35	.86		
	Oratokul	131	2.41	.86		
	Lise	103	2.42	1.01		
	Üniversite	50	2.24	.78		
Saygı Talebi	Okuma-yazma bilmiyor	32	4.15	.92	.055	1.000
	İlkokul	207	4.22	.78		
	Oratokul	131	4.29	.62		
	Lise	103	4.22	.77		
	Üniversite	50	4.31	.62		

Ergenlerin bireysel düşünce ölçeği alt boyutlarından olan başarı talebi, rahatlık talebi ve saygı talebi düzeylerinin anne eğitim düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığının tespiti için Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Tablo 8’de görüldüğü gibi, rahatlık talebinde (p=.843) ve saygı talebinde (p=.1.00) anne eğitim düzeyine göre anlamlı farklilik tespit edilememiştir. Bu boyutlarda anne eğitim düzeyi farklı olan kişilerin başarı, rahatlık ve saygı talepleri birbirine benzer düzeydedir.

Başarı talebi (p=.014), alt boyutunda ise anne eğitim düzeyine göre anlamlı farklilik tespit edilmiştir.

Yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda annesi okuma yazma bilmeyenlerin üniversite mezunlarına (p=.005) ve lise mezunlarına (p=.009), annesi ortaokul mezunlarının üniversite mezunlarına (p=.019) ve lise mezunlarına (p=.029) göre daha yüksek düzeyde başarı talebinde oldukları tespit edilmiştir.

Tablo 9: Baba Eğitim Düzeyine Göre Ergenlerin Bireysel Düşünce Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tespiti İçin Yapılan Kruskal Wallis H Testi

	Babanızın öğrenim düzeyi	N	$\bar{X}$	Ss	χ^2	P
Başarı Talebi	Okuma-yazma bilmiyor	9	2.91	.96	4.616	.329
	İlkokul	155	2.60	.74		
	Oratokul	142	2.63	.69		
	Lise	145	2.54	.79		
	Üniversite	66	2.52	.85		
Rahatlık Talebi	Okuma-yazma bilmiyor	9	2.38	1.23	1.934	.748
	İlkokul	155	2.35	.82		
	Oratokul	142	2.46	.91		
	Lise	145	2.38	.95		
	Üniversite	66	2.27	.85		
Saygı Talebi	Okuma-yazma bilmiyor	9	3.33	1.37	6.192	.185
	İlkokul	155	4.28	.76		
	Oratokul	142	4.26	.66		
	Lise	145	4.27	.70		
	Üniversite	66	4.26	.70		

Ergenlerin bireysel düşünce ölçeği alt boyutlarından olan başarı talebi, rahatlık talebi ve saygı talebi düzeylerinin baba eğitim düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığının tespiti için Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Tablo 9’da görüldüğü gibi, başarı talebi (p=.325), rahatlık talebinde (p=.748) saygı talebinde (p=.185) baba eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Bu boyutlarda baba eğitim

düzeyi farklı olan grupların başarı, rahatlık ve saygı talepleri birbirine benzer düzeydedir.

Tablo 10: Ailenin Aylık Gelirine Göre Ergenlerin Bireysel Düşünce Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tespiti İçin Yapılan Kruskal Wallis H Testi

	Ailenizin aylık ortalama geliri (tüm gelirleriniz dahil)	N	$\bar{X}$	Ss	χ^2	P
Başarı Talebi	0-900 TL	101	2.65	.68	3.848	.278
	901-2000 TL	241	2.57	.75		
	2001-3500 TL	137	2.51	.79		
	5001 TL ve üzeri	38	2.63	.78		
Rahatlık Talebi	0-900 TL	101	2.36	.89	2.268	.519
	901-2000 TL	241	2.34	.86		
	2001-3500 TL	137	2.40	.94		
	5001 TL ve üzeri	38	2.53	.83		
Saygı Talebi	0-900 TL	101	4.17	.79	4.041	.257
	901-2000 TL	241	4.24	.74		
	2001-3500 TL	137	4.34	.69		
	5001 TL ve üzeri	38	4.23	.62		

Ergenlerin bireysel düşünce ölçeği alt boyutlarından olan başarı talebi, rahatlık talebi ve saygı talebi düzeylerinin ailenin aylık gelir düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığının tespiti için Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Tablo 10’da görüldüğü gibi, başarı talebi (p=.278), rahatlık talebinde (p=.519) saygı talebinde (p=.257) ailenin aylık gelir düzeyine göre anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Bu boyutlarda gelir düzeyi farklı ailelerden katılan kişilerin başarı, rahatlık ve saygı talepleri birbirine benzer düzeydedir.

3- Ergenlerin karar verme davranışları, cinsiyete, yaşa, kardeş sayısına anne eğitim düzeyine, baba eğitim düzeyine ve ailenin gelirine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Tablo 11: Cinsiyete Göre Karar Verme Davranış Düzeyleri Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tespiti İçin Yapılan Bağımsız Örneklem Mann Whitney U Testi

		N	$\bar{X}$	Ss	Z	P
Karar vermede öz saygı	Kız	269	11.71	3.53	-1.420	.156
	Erkek	261	12.10	3.33		
İhtiyatlı-Seçicilik	Kız	269	2.20	.52	-2.061	.039
	Erkek	261	2.08	.60		
Umursamazlık	Kız	269	.57	.50	-5.678	.000
	Erkek	261	.82	.54		
Panik	Kız	269	1.30	.68	-1.011	.312
	Erkek	261	1.22	.65		
Sorumluluktan Kaçma	Kız	269	.63	.53	-6.734	.000
	Erkek	261	.92	.56		

Ergenlerin karar verme davranışı ölçeği alt boyutlarından olan karar vermede öz saygı, ihtiyatlı seçicilik, umursamazlık, panik ve sorumluluktan kaçma düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığının tespiti için Mann Whitney U testi yapılmıştır.

Tablo 11’de yer alan bulgulara göre, karar vermede öz saygı (p=.156), panik (p=.156) alt boyutlarında anlamlı farklılık görülmemektedir. Bu boyutlarda kız ve erkeklerin karar verme davranışı sergileme düzeyleri bir birine benzerdir.

Kızların ihtiyatlı seçicilik (p=.039) karar verme davranışında erkeklere göre daha yüksek, erkeklerin de, umursamazlık (p=.000), sorumluluktan kaçma (p=.000) karar verme davranışında kızlara göre daha yüksek düzeyde sergiledikleri tespit edilmiştir.

Tablo 12: Yaşa Göre Karar Verme Davranış Düzeyleri Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tespiti İçin Yapılan Kruskal Wallis H Testi

		N	$\bar{X}$	ss	x^2	P
Karar vermede öz saygı	13 yaş ve altı	58	11.98	3.32	.030	.985
	14 yaş	398	11.88	3.49		
	15 yaş ve yukarısı	74	12.00	3.24		
İhtiyatlı- Seçicilik	13 yaş ve altı	58	2.15	.49	3.034	.219
	14 yaş	398	2.16	.56		
	15 yaş ve yukarısı	74	2.02	.63		
Umursamazlık	13 yaş ve altı	58	.76	.61	3.660	.160
	14 yaş	398	.67	.52		
	15 yaş ve yukarısı	74	.79	.57		
Panik	13 yaş ve altı	58	1.35	.70	1.105	.575
	14 yaş	398	1.26	.66		
	15 yaş ve yukarısı	74	1.17	.66		
Sorumluluktan Kaçma	13 yaş ve altı	58	.88	.71	2.622	.270
	14 yaş	398	.74	.54		
	15 yaş ve yukarısı	74	.84	.57		

Ergenlerin karar verme davranışı ölçeği alt boyutlarından olan karar vermede öz saygı, ihtiyatlı seçicilik, umursamazlık, panik ve sorumluluktan kaçma düzeylerinin yaşa göre farklılaşp farklılaşmadığının tespiti için Kruskal Wallis H testi yapılmıştır.

Tablo 12 incelendiğinde, karar vermede öz saygı (p=.985), ihtiyatlı seçicilik (p=.219), umursamazlık (p=.160), panik (p=.575), sorumluluktan kaçınma (p=.270) davranışlarını farklı yaş grubundaki katılımcıların bir birine benzer düzeyde sergiledikleri görülmektedir.

Tablo 13: Kardeş Sayısına Göre Karar Verme Davranış Düzeyleri Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tespiti İçin Yapılan Kruskal Wallis H Testi

	Kardeş Sayısı (Kendiniz Dahil)	N	$\bar{X}$	Ss	x^2	P
Karar vermede öz saygı	Tek Çocuk	41	12.29	3.35	.984	.805
	2-3 kardeş	367	11.89	3.52		
	4-5 kardeş	99	11.74	3.22		
	6 kardeş ve yukarısı	23	12.26	3.25		
İhtiyatlı- Seçicilik	Tek Çocuk	41	2.20	.62	1.983	.576
	2-3 kardeş	367	2.15	.55		
	4-5 kardeş	99	2.12	.53		
	6 kardeş ve yukarısı	23	1.93	.77		
Umursamazlık	Tek Çocuk	41	.73	.61	9.751	.021
	2-3 kardeş	367	.65	.51		
	4-5 kardeş	99	.78	.54		
	6 kardeş ve yukarısı	23	.98	.66		
Panik	Tek Çocuk	41	1.30	.65	1.376	.711
	2-3 kardeş	367	1.25	.68		
	4-5 kardeş	99	1.25	.61		
	6 kardeş ve yukarısı	23	1.37	.69		
Sorumluluktan Kaçma	Tek Çocuk	41	.70	.60	7.614	.055
	2-3 kardeş	367	.74	.55		
	4-5 kardeş	99	.88	.58		
	6 kardeş ve yukarısı	23	.91	.66		

Ergenlerin karar verme davranışı ölçeği alt boyutlarından olan karar vermede öz saygı, ihtiyatlı seçicilik, umursamazlık, panik ve sorumluluktan kaçma düzeylerinin kardeş sayısına göre farklılaşp farklılaşmadığının tespiti için Kruskal Wallis H testi yapılmıştır.

Tablo 13'te yer alan bulgulara göre, karar vermede öz saygı (p=.805), ihtiyatlı seçicilik (p=.576), panik (p=.711), sorumluluktan kaçınma (p=.055) davranışlarını farklı kardeş sayısına sahip katılımcıların birbirine benzer düzeyde sergiledikleri görülmektedir.

Umursamazlık (p=.021) karar verme davranışında ise anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Yapılan incelemede 2-3 kardeş sahibi olanlar ile 4-5 kardeş olanlar arasında (p=.027) ve 2-3 kardeş sahibi olanlar ile 6 kardeş ve yukarısı kardeşe sahip olanlar

arasında ($p=.015$) 2-3 kardeşe sahip olanların lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle kardeş sayısı arttıkça karar vermede umursamazlık davranış düzeyi artmaktadır.

Tablo 14: Anne Eğitim Düzeyine Göre Karar Verme Davranış Düzeyleri Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tespiti İçin Yapılan Kruskal Wallis H Testi

	Anne Eğitim Düzeyi	N	$\bar{X}$	Ss	x^2	P
Karar vermede öz saygı	Okuma-yazma bilmiyor	32	11.34	3.39	12.646	.013
	İlkokul	207	11.78	3.43		
	Oratokul	131	11.48	3.21		
	Lise	103	12.56	3.48		
	Üniversite	50	12.66	3.92		
İhtiyatlı- Seçicilik	Okuma-yazma bilmiyor	32	2.05	.72	2.645	.619
	İlkokul	207	2.11	.55		
	Oratokul	131	2.18	.56		
	Lise	103	2.20	.55		
	Üniversite	50	2.15	.54		
Umursamazlık	Okuma-yazma bilmiyor	32	.86	.63	3.657	.454
	İlkokul	207	.70	.54		
	Oratokul	131	.70	.56		
	Lise	103	.67	.50		
	Üniversite	50	.60	.47		
Panik	Okuma-yazma bilmiyor	32	1.27	.67	.102	.999
	İlkokul	207	1.26	.65		
	Oratokul	131	1.26	.59		
	Lise	103	1.24	.66		
	Üniversite	50	1.28	.91		
Sorumluluktan Kaçma	Okuma-yazma bilmiyor	32	.88	.74	1.511	.825
	İlkokul	207	.75	.53		
	Oratokul	131	.77	.51		
	Lise	103	.73	.59		
	Üniversite	50	.80	.63		

Ergenlerin karar verme davranışı ölçeği alt boyutlarından olan karar vermede öz saygı, ihtiyatlı seçicilik, umursamazlık, panik ve sorumluluktan kaçma düzeylerinin anne eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığının tespiti için Kruskal Wallis H testi yapılmıştır.

Tablo 14’te görüldüğü gibi, ihtiyatlı seçicilik ($p=.619$), umursamazlık ($p=.454$), panik ($p=.999$), sorumluluktan kaçınma ($p=.825$) davranışlarını annesi farklı eğitim düzeyine sahip olan kişilerin birbirine benzer düzeyde sergiledikleri görülmektedir.

Karar vermede öz saygı davranışında ise ($p=.013$) anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Yapılan incelemede annesi ortaokul mezunu olanlar ile lise mezunu olanlar arasında ($p=.037$) lise mezunları lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Annesi lise mezunu olanlar karar vermede öz saygı davranışını daha yüksek sergilemektedirler.

Tablo 15: Baba Eğitim Düzeyine Göre Karar Verme Davranış Düzeyleri Düzeylerinin Farklılaşıp Farklılaşmadığının Tespiti İçin Yapılan Kruskal Wallis H Testi

	Babanızın öğrenim düzeyi	N	$\bar{X}$	Ss	x^2	P
Karar vermede öz saygı	Okuma-yazma bilmiyor	9	8.78	2.91	11.300	.023
	İlkokul	155	11.72	3.46		
	Oratokul	142	11.75	3.28		
	Lise	145	12.11	3.69		
	Üniversite	66	12.55	3.15		
İhtiyatlı-Seçicilik	Okuma-yazma bilmiyor	9	1.61	.85	10.003	.060
	İlkokul	155	2.07	.56		
	Oratokul	142	2.16	.57		
	Lise	145	2.19	.53		
	Üniversite	66	2.22	.55		
Umursamazlık	Okuma-yazma bilmiyor	9	.88	.63	5.416	.247
	İlkokul	155	.72	.54		
	Oratokul	142	.72	.57		
	Lise	145	.69	.49		
	Üniversite	66	.58	.52		

Panik	Okuma-yazma bilmiyor	9	1.35	.81	.463	.977
	İlkokul	155	1.23	.65		
	Oratokul	142	1.26	.59		
	Lise	145	1.28	.68		
	Üniversite	66	1.29	.80		
Sorumluluktan Kaçma	Okuma-yazma bilmiyor	9	1.06	.48	5.104	.277
	İlkokul	155	.73	.54		
	Oratokul	142	.75	.55		
	Lise	145	.79	.58		
	Üniversite	66	.81	.61		

Ergenlerin karar verme davranışı ölçeği alt boyutlarından olan karar vermede öz saygı, ihtiyatlı seçicilik, umursamazlık, panik ve sorumluluktan kaçma düzeylerinin baba eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığının tespiti için Kruskall Wallis H testi yapılmıştır.

Tablo 15'te yer alan bulgulara göre, ihtiyatlı seçicilik ($p=.060$) umursamazlık ($p=.247$), panik ($p=.977$), sorumluluktan kaçınma ($p=.277$) davranışlarını babası farklı eğitim düzeyine sahip olanların birbirine benzer düzeyde sergiledikleri görülmektedir.

Karar vermede öz saygı davranışında ise ($p=.023$) anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Yapılan incelemede babası okuma yazma bilmeyenler ile lise mezunu olanlar arasında ($p=.043$) ve okuma yazma bilmeyenler ile babası üniversite mezunu olanlar arasında ($p=.023$) babası lise ve üniversite mezunları lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle babası lise veya üniversite mezunu olanlar karar vermede öz saygı davranışını babası okuma yazma bilmeyenlere göre daha yüksek düzeyde sergiledikleri bulunmuştur.

Tablo 16: Ailenin Aylık Gelirine Göre Karar Verme Davranış Düzeyleri Düzeylerinin Farklılaşp Farklılaşmadığının Tespiti İçin Yapılan Kruskal Wallis H Testi

	Ailenizin aylık ortalama geliri (tüm gelirleriniz dahil)	N	$\bar{X}$	Ss	x^2	P
Karar vermede öz saygı	0-900 TL	101	11.44	3.35	7.389	.060
	901-2000 TL	241	11.78	3.40		
	2001-3500 TL	137	12.50	3.48		
	5001 TL ve üzeri	38	12.32	3.46		
İhtiyatlı-Seçicilik	0-900 TL	101	2.08	.61	5.903	.116
	901-2000 TL	241	2.13	.56		
	2001-3500 TL	137	2.23	.56		
	5001 TL ve üzeri	38	2.07	.49		
Umursamazlık	0-900 TL	101	.74	.56	4.300	.231
	901-2000 TL	241	.69	.54		
	2001-3500 TL	137	.62	.52		
	5001 TL ve üzeri	38	.76	.54		
Panik	0-900 TL	101	1.22	.61	.652	.884
	901-2000 TL	241	1.25	.66		
	2001-3500 TL	137	1.27	.72		
	5001 TL ve üzeri	38	1.34	.69		
Sorumluluktan Kaçma	0-900 TL	101	.76	.55	2.206	.531
	901-2000 TL	241	.76	.54		
	2001-3500 TL	137	.76	.62		
	5001 TL ve üzeri	38	.89	.59		

Ergenlerin karar verme davranışı ölçeği alt boyutlarından olan karar vermede öz saygı, ihtiyatlı seçicilik, umursamazlık, panik ve sorumluluktan kaçma düzeylerinin aile gelir düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığının tespiti için Kruskal Wallis H testi yapılmıştır.

Tablo 16’da görüldüğü gibi, karar vermede öz saygı (p=.060), ihtiyatlı seçicilik (p=.116) umursamazlık (p=.231), panik (p=.884), sorumluluktan kaçınma (p=.531) davranışlarını farklı gelir düzeyine sahip ailelerde bulunan katılımcıların birbirine benzer düzeyde sergiledikleri görülmektedir.

BÖLÜM 4

TARTIŞMA ve YORUM

Bu çalışmada ergenlerin mantık dışı inançları ile karar verme davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir. Mantık dışı inançlarla karar verme davranışları arasında bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Diğer bir ifade ile mantık dışı inançlar ile karar verme davranışları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğundan ergenlerde mantık dışı inanç düzeyi arttıkça karar verme becerileri azalmakta ve olumsuz karar verme eğilimi söz konusu olmaktadır. Bu durum hem mantık dışı inançların hem de karar vermenin bilişsel karakter taşıması ile ve mantık dışı inançların psikolojik ön yargılar taşımasıyla ilişkilendirilebilir (Peker vd., 2015). Karar vermede öz saygı ve ihtiyatlı seçicilik, karar verme davranışlarını kullanım düzeyi arttıkça mantık dışı inanç ölçeği alt boyutlarından olan başarı talebi ve rahatlık talebi boyutlarında mantık dışı inanç düzeylerinin azaldığı görülmüştür. Çalışma sonucunda elde edilen bu sonuç mantık dışı inanç düzeyi düştükçe ergenlerin daha çok mantıklı kararlar verebildiklerini ortaya çıkaran (Bilge ve Arslan, 2000), mantık dışı inançlar ile karar verme davranışları arasında negatif bir ilişkinin varlığını belirleyen (Can, 2009) ve düşünme stilleri ile karar davranışları arasında ilişki olduğunu belirleyen (Öztabak, 2013)'ün araştırma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Peker, Kartol ve Demir (2015)'in yaptığı "Ergenlerde Akılcı Olmayan İnançlar ile Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişkinin Yapısal Eşitlik Modeli ile İncelenmesi" adlı çalışma da bu çalışmadaki bulguları desteklemektedir. Peker vd. (2015) çalışmalarında akılcı olmayan inançlar ile karar verme stilleri arasında negatif yönde bir ilişki bulmuşlardır.

Karar vermede öz saygı ve ihtiyatlı seçicilik, karar verme stillerini kullanım düzeyi arttıkça saygı talebindeki mantık dışı inanç düzeyi de artış göstermektedir. Literatürde bu bulguyu destekleyen veya reddeden bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu durumun toplum yapımız dikkate alındığında elde edilmiş olabileceği söylenebilir. Çünkü saygı talebinin akılcı olmayan yüksek bir düzeyde de olsa toplum yapımızda olumlu olarak algılanıyor olduğu düşünülmektedir.

Umursamazlık, panik ve sorumluluktan kaçma, karar verme stillerini kullanım düzeyi arttıkça mantık dışı inançlar ölçeği başarı talebi, rahatlık talebi alt boyutlarında mantık dışı inanç düzeyi artış göstermektedir. Diğer bir ifadeyle panik, umursamazlık, ve sorumluluktan kaçma karar verme stillerini kullanım düzeyi arttıkça başarı talebi ve rahatlık talebinde mantık dışı inanç düzeyleri artış göstermektedir. Bu durumun Can'ın (2009) çalışmasında elde ettiği bulgular ile örtüştüğü görülmektedir. Can (2009) da, kaçınan, erteleyici karar verme stilleri ile mantık dışı inançlar arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Mantık dışı inançlar arttıkça, karar vermede olumsuz başa çıkma stillerinin arttığı görülmektedir. Umursamazlık ve sorumluluktan kaçma, karar verme stillerini kullanım düzeyi arttıkça mantık dışı inanç ölçeği alt boyutu olan saygı talebi boyutunda ise mantık dışı inanç düzeyleri azalmaktadır. Literatürde bu bulguyu destekleyen veya reddeden bir araştırmaya rastlanmamıştır. Umursamazlık, sorumluluktan kaçma gibi karar verme davranışları arttığında, mantık dışı inançların tüm alt boyutlarında artış olması beklenirken, bu şekilde bir sonucun çıkmasının yine, toplumundaki saygı anlayışı ile açıklanabileceği düşünülmektedir. Saygı talebinin akılcı olmayan yüksek bir düzeyde de olsa toplum yapımızda olumlu olarak algılanıyor olduğu söylenebilir.

Karar verme ölçeği panik boyutu ile saygı talebi arasında anlamlı ilişki tespit edilememiştir. Karar verme ölçeği panik alt boyutunu kullanma düzeyinin artması ya da azalması saygı talebinin artması ya da azalması ile anlamlı bir ilişkiye sahip değildir.

Başarı talebi ve rahatlık talebi boyutlarında erkekler kızlara göre daha yüksek düzeyde mantık dışı inançlara sahip olurken saygı talebinde ise kızlar erkeklere göre daha yüksek düzeyde mantık dışı inanca sahip olmuşlardır. Salameh (2010) erkeklerin kızlara göre akıldışı inançları daha çok kabul ettikleri yönünde bir sonuca vararak bu çalışma ile paralel bir bulgu elde etmiştir. Literatürde bu konuda farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Örneğin, Çivitçi (2006b) cinsiyetin akılcı olmayan inançlar üzerindeki çalışmasında, uygulamış olduğu Ergenler İçin Mantıkdışı İnançlar Ölçeği sonuçlarına göre; bazı alt ölçekler arasında anlamlı bir fark bulurken bazı alt ölçeklerde ise anlamlı bir farklılığın olmadığı bulgusunu elde etmiştir. Yine bazı çalışmalarda akılcı olmayan inançların cinsiyete göre farklılaşmadığı bulgusu ortaya konulmuştur. Yurtal (1999) akılcı olmayan inançları bazı değişkenlere göre incelemiş olduğu çalışmasında, akılcı olmayan inançların cinsiyete göre farklılaşmadığı bulgusunu elde etmiştir. Aynı şekilde

Honglund ve Collison (1989) akılcı olmayan inançların cinsiyete göre değişmediğini ortaya koymuşlardır. Bilge ve Arslan (2000) üniversite öğrencilerinin akılcı olmayan inanç düzeylerinin farklılığı ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark saptayamamışlardır. Drum ve Stowers (1998) cinsiyet değişkenine göre akılcı olmayan inançların değişmediğini saptamışlardır. Altıntaş (2006) ile Göller (2010) ise çalışmalarında, kızların mantık dışı inanç düzeylerinin erkeklerin mantık dışı inanç düzeylerine göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır. Gündüz'ün (2006) çalışmasında da benzer bir bulgu elde edilmiştir. Öğretmenlerin mantık dışı inançlarının kişisel ve mesleki değişkenlere göre incelendiği çalışmada, kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere oranla mantık dışı inanç düzeylerinin daha yüksek olduğunu saptanmıştır Gündüz (2010).

Yaşa göre başarı ve rahatlık talebi boyutlarında mantık dışı inanç düzeyleri değişmezken saygı talebinde yaşa göre mantık dışı inanç düzeyi anlamlı farklılık göstermektedir. 13 yaş ve altı olanların 15 yaş ve üzeri olanlara göre saygı talebi boyutunda daha yüksek derecede mantık dışı inanca sahip oldukları tespit edilmiştir. Yaş ilerledikçe, mantık dışı inançların da arttığı görülmektedir.

Çocuk sayısına göre anlamlı farklılık yoktur çocuk sayısına göre mantık dışı inanç düzeyleri değişmemektedir. Çivitci (2006) ise ilköğretim ikinci kademe öğrencilerine uygulamış olduğu ergenler için mantıkdışı inançlar ölçeğinde de kardeş sayısına göre mantık dışı inançları ele almış ve kardeş sayısının mantık dışı inançlar üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını saptamıştır. Kartol'un (2013) çalışmasında da kardeş sayısına göre bireylerin akılcı olmayan inanç düzeylerinin anlamlı bir biçimde farklılaşmadığı ortaya çıkmıştır. Ebeveynlerin çocuk sayısına göre, çocukları ile kaliteli ve verimli zaman geçirme sürelerinin olumsuz etkilenebileceği varsayımından, mantık dışı inançların kardeş sayısına göre farklılaşabileceği düşünülmekteydi. Ancak fark olmayışı anne-babaların çocuk eğitimi ile ilgili farkındalık ve bilgilerini geliştirmiş ve buna bağlı olarak da çocuklarına karşı tutum ve davranışlarında daha bilinçli olabilecekleri düşünülmektedir.

Anne eğitim durumuna göre rahatlık talebi ve saygı talebi boyutlarında mantık dışı inanç düzeyleri farklılaşmazken başarı talebi düzeylerinde rahatlık talebi boyutunda mantık dışı inanç düzeyi farklılaşmaktadır. Annesi okuma yazma bilmeyenler annesi üniversite ve lise mezunu olanlara göre başarı boyutunda daha yüksek düzeyde mantık dışı inanca sahip oldukları tespit edilirken, annesi ortaokul mezunu olanların, annesi lise

ve üniversite mezunu olanlara göre başarı boyutunda daha yüksek düzeyde mantık dışı inanca sahip oldukları tespit edilmiştir. Altıntaş (2006) çalışmasında mantık dışı inançların anne eğitim düzeyine göre farklılaştığı bulgusunu elde etmiş ve anne eğitim düzeyi üniversite olan annelerin çocuklarının daha az mantık dışı inanç düzeyine sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çivitci (2006b) çalışmasında anne eğitim düzeyinin akılcı olmayan inançlar üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğunu, anne eğitim düzeyi düştükçe öğrencinin akılcı olmayan inanç düzeyinin arttığı bulgusunu elde etmiştir. Eğitim düzeyi arttıkça bireylerin çocuklarına karşı davranış ve tutumlarının bilinçli ve pedagojik olabileceği düşünülmektedir. Eğitim düzeyi artan annelerin daha demokratik tutum sergileyebilecekleri öngörülebilir. Bu sayede kendine güvenen, özgür ve özsaygısı yüksek bireyler yetişebileceği ve bu bireylerin de daha akılcı inançlar geliştirebileceği şeklinde yorumlanabilir.

Baba eğitim düzeyine göre mantık dışı inanç düzeylerinde anlamlı farklılık yoktur. Baba eğitim düzeyi farklı olan katılımcıların mantık dışı inanç düzeyleri bir birine benzer düzeydedir. Altıntaş (2006) araştırmasında mantık dışı inanç ile baba eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı bulgusunu elde etmiştir. Kartol'un (2013) çalışmasında da baba eğitim düzeyine göre, akılcı olmayan inanç düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaşmadığı ortaya çıkmıştır. Çivitci (2006b) ise çalışmasında baba eğitim düzeyinin akılcı olmayan inançlar üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğunu, baba eğitim düzeyi düştükçe öğrencinin akılcı olmayan inanç düzeyinin arttığı bulgusuna ulaşmıştır. Baba eğitim düzeyine göre mantık dışı inançların farklılaşabileceği düşünülmekteydi. Araştırmada baba eğitim düzeyinin artması ile çocukla kurulan ilişkinin daha sağlıklı olacağı ve ergenlik sorunlarıyla daha etkili bir şekilde baş edebileceklerinden dolayı bir farklılığın olabileceği düşünülmüştür. Ancak anlamlı bir farklılığın çıkmamasının baba eğitim düzeyi ne olursa olsun babaların farklı amaçlarla da olsa kaygı düzeylerinin benzer derecede olabileceği ve çocuklarıyla ilgilenme zamanlarının trafik, çalışma koşulları gibi nedenlerden dolayı benzer koşullarda az olabilmemesinin bu farkı azaltmada etkili olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Gelire göre anlamlı farklılık yoktur. Farklı gelir grubunda olan ailelerin çocuklarının mantıksız inanç düşünce düzeyleri birbirine benzerdir. Kartol da (2013) çalışmasında aylık gelir durumuna göre bireylerin mantık dışı inanç düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaşmadığını bulmuştur. Ailelerinin gelir düzeyi yüksek olan öğrencilerin mantık dışı inançlarının daha az olabileceği düşünülmüştür. Çünkü iyi

ekonomik şartlara sahip olan çocukların, maddi kaygılar yaşamayacağı, bir işte çalıştırılmak gibi bir zorunluluklarının olmamasından ötürü belli yükleri taşımayacakları ve bundan ötürü de mantık dışı inançlardan belli oranlarda daha uzak kalabilecekleri öngörülmektedir. Ancak uygulama yapılan okullardaki sosyo-ekonomik düzeylerin genel olarak orta ve yüksek düzeyde olması akılcı olmayan inançlarının ailenin gelir düzeyine göre farklılaşmamasında azaltıcı etkiye sahip olabileceği düşünülmektedir.

Panik karar verme davranışında cinsiyete göre anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Can ise (2009), çalışmasında öğrencilerin panik karar verme stili düzeyleri arasında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olduğunu bulmuş, kız öğrencilerin panik karar verme düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Karar vermede öz saygı boyutunda da anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Kız ve erkeklerin karar vermede öz saygı davranışını sergileme düzeyleri birbirine benzerdir. Cinsiyete göre karar verme stillerinin karşılaştırıldığı diğer araştırma bulguları incelendiğinde bazı sonuçların bizim sonucumuzu destekler nitelikte olduğu bazı çalışmaların ise desteklemediği görülmektedir. Avşaroğlu ve Üre'nin (2007) yaptığı çalışmada üniversite öğrencilerinin karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri puan ortalamaları, öğrencilerin cinsiyetlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür. Can da (2009), çalışmasında, üniversite öğrencilerinin karar vermede özsaygı puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaşmadığını tespit etmiştir. Mann ve arkadaşları (1998), kültürlerarası bir çalışmada üniversite öğrencilerinin karar verme stillerinin kültürlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmışlardır. Bu çalışmada cinsiyete göre ise erkek öğrencilerin öz-saygı düzeylerinin, kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu ve erkeklerin karar verme yeteneklerine daha fazla güvendikleri görülmüştür.

Toplum yapımız dikkate alındığında kızların erkeklere nazaran daha fazla boyun eğmeye, uymaya ve elindekilerle yetinmeye teşvik edildiği, erkeklerin ise gelecekte ailenin ekonomik sorumluluğunu yüklenerek bir kişi olarak görüldüğü düşünüldüğünde erkeklerin karar vermede özsaygı düzeyi ve dikkatli karar verme stilini kullanma düzeylerinin daha yüksek olacağı düşünülmekteydi. Ancak, karar vermede öz saygı ile cinsiyet arasında anlamlı farklılaşmanın olmaması, günümüzde kitle iletişim araçlarının

yaygınlaşması, ana-baba eğitim düzeyinin yükselmesi ile sağlıklı ve bilinçli iletişim yollarının sağlanması, çocuğun gelişim dönemlerine ve eğitimlerine daha fazla önem verilmesi ile açıklanabilir. Kızların da erkekler kadar kendi kararlarını verirken, kendine daha güvenli ve özsaygılı bir düzeye gelmeleri beklenen bir durum olduğu düşünülmektedir.

İhtiyatlı seçicilik karar verme davranışını kızlar erkeklere göre daha yüksek düzeyde tercih ederken, erkekler de kızlara göre umursamazlık ve sorumluluktan kaçınma davranışını daha yüksek düzeyde tercih etmektedirler. Güçray (1998) karar verme tepki davranışlarının cinsiyetle ilişkisini incelediği çalışmada ilgisizlik ve kaçınma karar verme davranışında erkek öğrencilerin puanlarının kız öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğunu bulmuştur. Bu sonuç da, söz konusu bulguyu destekler niteliktedir.

Yaşa göre yapılan incelemede karar verme davranış stillerini kullanım düzeylerinde farklılık yoktur. Farklı yaş gurubundaki kişiler bir birine benzer düzeyde karar verme davranışlarını kullanmaktadırlar. Çocuk ve ergenlerdeki karar verme davranışını inceleyen araştırmalarda ise, genellikle çocukların yaşları arttıkça okuldaki kendileriyle ilgili kararlara ve aile içindeki kararlara daha fazla katıldıklarını; daha dikkatli ve doğru karar verme eğilimlerinin de arttığını göstermektedir. Yaşa göre anlamlı bir farklılığın bulunmamasında, öğrencilerin genelinin aynı yaş grubunda olması ve farklı yaş grubunda olan az sayıdaki öğrencilerin de yaş farklarının çok az olmasının etkili olduğu düşünülmektedir.

Kardeş sayısına göre yapılan incelemede karar verme davranışında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. 2-3 kardeş sahibi olanlar, 4-5 kardeşe ve 6 kardeş ve yukarısı kardeşe sahip olanlara göre daha yüksek düzeyde karar vermede umursamazlık davranış stillerini kullanmaktadırlar. Diğer bir ifade ile kardeş sayısı arttıkça karar vermede umursamazlık davranış düzeyi artmaktadır. Ebeveynlerin çocuk sayısına göre, çocukları ile kaliteli ve verimli zaman geçirme sürelerinin olumsuz etkilenebileceği ve kardeş sayısından ötürü ilginin dağılacağı varsayılmaktadır. Bu durum da çocuğun kişilik gelişimini, sağlıklı karar verme becerilerini olumsuz etkileyebileceği şeklinde yorumlanabilir.

Anne eğitim düzeyine göre karar verme davranışları incelendiğinde karar vermede öz saygıda annesi ortaokul mezunu olanlar ile lise mezunu olanlar arasında lise mezunları lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Lise mezunu olanlar karar vermede öz saygı davranışını daha yüksek sergilemektedirler. Baba eğitim düzeyine göre incelendiğinde, babası lise veya üniversite mezunu olanlar karar vermede öz saygı davranışını babası okuma yazma bilmeyenlere göre daha yüksek düzeyde sergiledikleri tespit edilmiştir. Bu sonuçlarda görüldüğü gibi, anne-baba eğitim düzeyi arttıkça, öğrencilerin daha etkin, doğru ve sağlıklı kararlar alabileceği görülmektedir. Çivitçi'nin (2003), ailenin sosyal desteği ve anne-babanın eğitim düzeyinin yükselmesinin çocuğun karar verme davranışlarını olumlu yönde etkilediğini bulduğu çalışması da bu sonucu destekler niteliktedir.

Ailenin aylık gelirin e göre yapılan inceleme sonucunda karar verme davranışlarında anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Literatürde bu bulgu ile kıyaslanabilecek başka bir araştırmaya rastlanmamıştır. Yüksek gelire sahip ailelerin çocuklarının karar vermede öz saygı düzeylerinin de yüksek çıkabileceği düşünülmekteydi. Çocuğun yaşamında maddi isteklerinin ve beklentilerinin daha kolay karşılanabilmesi, aileye ek gelir getirme yükümlülüğünün olmaması, daha sağlıklı bir gelişim seyri göstereceğini ve dolayısı ile karar verme davranışlarında da daha kendine güvenen bir tavır sergileyebileceği öngörülmekteydi .Uygulama yapılan okullardaki sosyo-ekonomik düzeylerin genel olarak orta ve yüksek düzeyde olması öğrencilerin karar verme davranışlarında, ailenin gelir düzeyine göre farklılaşmamasında azaltıcı etkiye sahip olabileceği düşünülmektedir.

Bireyler mantık dışı inançlarından ötürü, dış dünyayı gerçekçi bir biçimde değerlendirmekte güçlük çekmektedir. Bu durum da bireylerin sağlıklı karar verme davranışlarını olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla mantık dışı inançlar yerine daha akılcı inançların oluşturulabilmesinin, objektif değerlendirmeler yapılmasını ve sağlıklı kararlar alınmasını sağlayacağından önemli olduğu düşünülmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Ergenlerin mantık dışı inançları ile karar verme davranışları arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışmada yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda ulaşılan sonuçlar ile bu sonuçlar çerçevesinde bazı önerilerde bulunulmuştur.

Sonuçlar

1. Karar vermede öz saygı, ihtiyatlı-seçicilik düzeyleri arttıkça başarı ve rahatlık talebinde düşüş; saygı talebi düzeyinde ise artış olmaktadır. Karar vermede umursamazlık, sorumluluktan kaçma ve panik düzeyleri arttıkça, başarı ve rahatlık talebinde artış olurken, saygı talebinde panik düzeyi dışında azalma olmaktadır. Karar vermede panik ile saygı talebi arasında ise anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.
2. Ergenlerin bireysel düşünce ölçeği alt boyutlarından olan başarı talebi, rahatlık talebi ve saygı talebi düzeylerinin, cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, anne-baba eğitim ve ailenin aylık gelir düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakıldığında, kardeş sayısı, baba eğitim düzeyi ve ailenin aylık gelir düzeyine göre anlamlı farklılık tespit edilemezken, diğer değişkenlerde bazı anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir.
3. Cinsiyete göre, erkekler kızlara nazaran daha yüksek düzeyde başarı, rahatlık ve saygı talebinde bulunmaktadırlar.
4. Yaşa göre, başarı talebi ve rahatlık talebinde anlamlı farklılık bulunmazken saygı talebinde anlamlı farklılık bulunmuştur. 13 yaş altı grubunun 15 yaş ve üzeri gruba göre saygı talebinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.
5. Anne eğitim düzeyine göre, rahatlık ve saygı talebinde anlamlı farklılık bulunamazken, başarı talebi alt boyutunda ise anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Annesi, okuma yazma bilmeyenlerin annesi, üniversite ve lise mezunu olanlara, ortaokul mezunlarının üniversite ve lise mezunlarına göre daha yüksek düzeyde başarı talebinde oldukları tespit edilmiştir.
6. Ergenlerin karar verme davranışı ölçeği alt boyutlarından olan karar vermede öz saygı, ihtiyatlı seçicilik, umursamazlık, panik ve

sorumluluktan kaçma düzeylerinin cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, anne-baba eğitim düzeyi ve ailenin gelir düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığına bakıldığında kardeş sayısına ve ailenin gelir düzeyine göre anlamlı farklılık bulunamazken, diğer değişkenlerde anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir.

7. Cinsiyete göre, karar vermede öz saygı, panik alt boyutlarında anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Kızların ihtiyatlı seçicilik karar verme davranışında ise erkeklere göre daha yüksek, erkeklerin de, umursamazlık, sorumluluktan kaçma karar verme davranışını kızlara göre daha yüksek düzeyde sergiledikleri tespit edilmiştir.
8. Kardeş sayısına göre ise, sadece umursamazlık karar verme davranışında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Kardeş sayısı arttıkça karar vermede umursamazlık davranış düzeyi artmaktadır.
9. Anne eğitim düzeyine göre ise, sadece karar vermede öz saygı davranışında anlamlı farklılık bulunmuştur. Yapılan incelemede annesi ortaokul mezunu olanlar ile lise mezunu olanlar arasında lise mezunları lehine anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Annesi lise mezunu olanlar karar vermede öz saygı davranışını daha yüksek sergilemektedirler.
10. Baba eğitim düzeyine göre ise, sadece karar vermede öz saygı davranışında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Babası lise veya üniversite mezunu olanlar karar vermede öz saygı davranışını babası okuma yazma bilmeyenlere göre daha yüksek düzeyde sergiledikleri tespit edilmiştir.

Öneriler

Araştırma sonucunda elde edilen bu bulgular değerlendirildiğinde, gelecekte yapılacak çalışmalar için aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

1. İstanbul ili Fatih ilçesi ile sınırlı olan bu çalışma İstanbul'da bulunan diğer ilçelerde ya da farklı illerde yapılmak sureti ile daha geniş bir örneklem grubu ile tekrarlanabilir.

2. Çalışmanın ergenler dışındaki yaş gruplarında da yapılması önerilebilir.
3. Bu çalışma 530 kişi ile sınırlıdır. Çalışma grubu genişletilerek, elde edilecek sonuçlara göre daha kapsamlı genellemeler yapılabilir.
4. Araştırmada “kişisel bilgiler formunda” yer alan anneniz: sağ, ölü, öz, üvey babanız sağ, ölü, öz, üvey sorularının açık olmadığı düşünülerek analize dahil edilmemiştir. Bu nedenle doğru soru kalıplarının oluşturularak araştırma tekrar edilebilir.
5. Ebevenylerin çocuklarının öz saygısı ve etkili karar verme davranışlarını geliştirici yaklaşımlar sergileyebilmeleri için, yaşam becerileri ve deneyimlerini arttıracak, aile eğitimleri, ana-baba okulları gibi seminer çalışmalarına katılımları önerilebilir.
6. Eğitim kurumlarında mantık dışı inanç düzeyleri yüksek öğrencilere yönelik önleyici rehberlik hizmetleri kapsamında bireysel görüşmeler ya da grup rehberliği çalışmalarına yer verilebilir.
7. Okullardaki psikolojik danışman ve öğretmenlere, öğrencilerin etkili karar verme stratejilerini ve düşünme biçimlerini geliştirici çalışmalar yapmaları önerilebilir. Zira ortaokul son sınıf öğrencileri ortaöğretim kurumu seçimi gibi ilerideki eğitim hayatlarını önemli ölçüde etkileyen kilit bir noktada bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- Acıbozlar, Ö. (2006). Yönetici Hemşirelerin Karar Verme Stratejileri ve Yaratıcılık Düzeyleri, Marmara Üniversitesi, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.
- Altıntaş, G. (2006). Liseli Ergenlerin Kişiler Arası İletişim Becerileri İle Akılcı Olmayan İnançları Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Gazi Üniversitesi, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.
- Alver, B. (2003). Çeşitli Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Çalışanların Empatik Becerileri, Karar Stratejileri ve Psikolojik Belirtileri Arasındaki İlişkiler, Atatürk Üniversitesi, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.
- Bacanlı, F. (2000). Kararsızlık Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 2 (14), 7-16.
- Bağcı, C. (2013). Anne-Babaların Akılcı Olmayan İnançlarının Aile İşlevi ve Çocuklardaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gaziantep.
- Bağırkan, Ş. (1983). *Karar Verme*, İstanbul: Der Yayınları.
- Bal, N. P. (1998). Ergenlik Döneminde Mesleki Karar Verme Olgunluğunun İncelenmesi ve “Mesleki Karar Verme Eğitim Programı”nın Etkisinin Araştırılması, Marmara Üniversitesi, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul.
- Ball, C., Mann, L. ve Stamm, C. (1994). Decision-Making Abilities of Intellectually Gifted and Non-Gifted Children. *Australian Journal of Psychology*. 46 (1), 13-20.
- Baron, J., Granato, L., Sprance, M., Teubal, E. (1993). Decision-making biases in children and early adolescents: exploratory studies. *Merrill-Palmer Quarterly*. 39 (1), 22-46.
- Boyacıoğlu, N. B. (2010). Ergenlerde Mantık Dışı İnançlar ve Sınav Kaygısı, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Psikiyatri Hemşireliği Ana Bilim Dalı *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.

Brown, J.E. ve Mann L. (1991). Decision- Making Competence and Self-Esteem: A Comparison of Parents and Adolescent. *Journal of Adolescence*, 14, 363-371.

Burke, J. F. (1989). Contemporary Approaches to Psychotherapy and Counseling Brooks/Cole Publishers Company, 351-362.

Can, Ö. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnançları ve Karar Verme Stilllerinin İncelenmesi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Konya.

Corey, G. (2001). *Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy*. (6th Ed.). Ca: Brooks/Cole. Belmont, s. 297-307.

Corsini, R. J. ve Wedding, D. (1989). *Current Psychotherapies*, Illionis: F. E. Peacock Publishers Inc.

Cramer, D. ve Fong, J. (1991). Effect of Rational and Irrational Beliefs on Intensity and "Inappropriateness" of Feelings: A test of Rational Emotive Theory, *Cognitive Therapy and Research*, Vol.15, No.4, 319-329.

Çivitçi, A., Türküm, A. S., Duy, B. ve Hamamcı, Z. (2014). *Okullarda Akılcı-Duygusal Davranış Terapisine Dayalı Uygulamalar, Kavramlar, Teknikler ve Örnek Etkinlikler*, 2. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.

Çivitci, A. (2006). Ergenlerde Mantıkdışı İnanç ve Sürekli Kaygı İlişkisi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(12), 27-39.

Daly, M. J. ve Burton, R. L. (1983). Self Esteem and Irrational Beliefs An Exploratory Investigation With Indications For Counseling, *Journal of Counseling Psychology*, Vol.30, No.3, 361-366.

Eldeleklioğlu, J. (1996). Karar Stratejileri ile Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişki. Gazi Üniversitesi, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Ankara.

Ellis, A. (1995). Changing Rational Emotive Therapy (RET) Rational Emotive Behaviour Therapy (REBT), *Journal of Rational Emotive and Cognitive Behaviour Therapy*, 13(2), 85-89.

Ellis, A. ve Dryden, W. (1997). *The Practice of Rational Emotive Behaviour Therapy*, Springer Publishing Company, New York.

Ercan, O. (2008). *Adölesanın Fiziksel Gelişimi, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, Adölesan Sağlığı II Sempozyum Dizisi, No:63, Mart 2008, s:13-18.*

Erginöz, E. (2008). *Adölesan Madde Bağımlılığı ve Halk Sağlığı, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, Adölesan Sağlığı II Sempozyum Dizisi, No:63, Mart 2008, s:61-64.*

Ersever, Ö. H. (1996). Karar Stratejileri ile Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişki. Gazi Üniversitesi, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Ankara.

Friedmann, I. A., Mann, L. (1993). Coping Patterns in Adolescent Decision-Making: An Israeli-Australian Comparison, *Journal of Adolescence*, 16,187-199.

Güler, D. (2012). Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnançları ve Anne-Baba Tutumları ile Sınav Kaygısı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Antalya.

Kaçar, B. (2008). Lise Öğrencilerinin Karar Stratejileri ve Transaksiyonel Analiz Ego Durumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Marmara Üniversitesi, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.

Karakaş, E. (1999). İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Günlük Yaşamlarındaki Problemlerini Ölçmeye Yönelik Bir Ölçek Geliştirme Çalışması. Çukurova Üniversitesi, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Adana.

Kartol, A. (2013). Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnançlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (İstanbul İli Örneği), İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Malatya.

Kepir, D. D. (2011). Üniversite Adaylarında Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar, Mesleki Olgunluk ve Umut Düzeyleri, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.

Kesici, Ş. (2002). Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stratejilerinin Psikolojik İhtiyaç Örüntüleri ve Özlük Niteliklerine Göre Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, Selçuk Üniversitesi, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Konya.

Kızılyar, L. (2010). İlköğretim 7. Ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeylerine Göre Denetim Odağı Boyutları ve Akılcı Olmayan İnançların İncelenmesi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya.

Koçel, T. (1995). *İşletme Yöneticiliği*, İstanbul: Beta Basım Yayın No:405.

Lohri J. M. ve Bonge, D. (1981). On The Distinction Between Illogical an Irrational Beliefs and Their Relationship to Anxiety, *Psychological Reports*, 48, 191-194.

Malouff, J. M., Schutte, N. S. ve McClelland, T. (1992). Examination of The Relationship Between Irrational Beliefs and State Anxiety, *Personality and Individual Differences*, Vol:13, No:4, 451-456.

Mann, L., Harmoni, R., Power, C., Beswick, G., Ormond, C. (1988). Effectiveness of the GOFER Course in Decision Making for High School Students. *Journal of Behavioral Decision Making*. 1,159-168.

Mann, L., Radford, M., Burnett, P., Ford, S., Bond, M., Leung, K., Nakamura, H., Vaughan, G., Yang, K. S. (1998). Cross-Culturel Differences in Self-Reported Decision-Making Style and Confidence. *International Journal of Psychology*. 33 (5), 325-335.

McLennan, J. P. (1987). Irrational Beliefs in Relation to Self Esteem and Depression, *Journal of Clinical Psychology*, January, Vol.43, No.1, 89-91.

Nelson-Jones, R. (1982). *Danışma Psikolojisi Kuramları*. (Ed. Akkoyun, F.) TDFO Ltd. Şti. Ankara.

Nelson, R. E. (1977). Irrational Beliefs in Depression, *Journal of Counselling and Clinical Psychology*, Vol.45, No.6, 1190-1191.

Ormond, C., Luszcz, M. A., Mann, L. ve Beswick, G. (1991). A Metacognitive Analysis of Decision Making in Adolescence. *Journal of Adolescence*. 14,275-291.

Öksüz, Y., Ayvalı, M., Coşkun, K., Baba, M. ve İci, A. (2011). Algılanan Sosyal Destekle Akılcı Olmayan Davranışlar İlişkisi, *International Journal of Social Science*, 4(1), 119-136.

Özcan, K. (1999). Yöneticilerde Karar Verme İle Kaygı İlişkileri, Üniversitesi Marmara, Yayınlanmamış *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.

Peker, A., Kartol, A., & Demir, M. (2015). Ergenlerde Akılcı Olmayan İnançlar İle Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişkinin Yapısal Eşitlik Modeli İle İncelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 63(63), 1-14.

Schill, T., Adams, A. E. ve Ramanaiah, N. (1982). Coping With Stress and Irrational Beliefs, *Psychological Reports*, 51, 1317-1318.

Sezgin B., Akın A. (1998). Adölesan Dönem Üreme Sağlığı. *Sağlık ve Toplum*, 8 (3-4) :27- 32.

Sinangil, H. K. (1993). *Yönetici Adaylarında Karar Verme ile Kaygı İlişkileri. VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları*. (Ed.) Rüveyde Bayraktar ve İhsan Dağ. Türk Psikologlar Derneği Yayını 171-177.

Şeyhun, H. (2000). Karar Verme Becerileri Eğitim Programının ilköğretim Son Sınıf öğrencilerinin Karar Verme Becerilerine Etkisi, Gazi Üniversitesi, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.

Tekgöl N, Saltık D, Şen Y, Kurt E.S. (2005). 15-49 yaş Kadınlarda Menarş Yaşı, *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, Cilt:14, sayı:4, Sayfa:76-79.

Tekin, İ. (2009). İşletmelerin Karar Verme Düzeylerinde Stratejik Planlamanın Yeri ve Ticari Bankalarda Uygulanırlığı Üzerine Bir Araştırma, Süleyman Demirel Üniversitesi, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Isparta.

Yalçınkaya, H. (2001). İlköğretim Okulu 11-16 Yaş Öğrencilerinin Ailede Karar Vermeye Katılımı Konusundaki Görüşleri, Gazi Üniversitesi, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.

Yörükoğlu, A. (1998). *Gençlik Çağı*. Özgür Yayın Dağıtım Ltd.Şti. İstanbul

Yurtal, F. (1999). Üniversite Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnançlarının Bazı değişkenlere Göre İncelenmesi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Ankara.

Yüksel-Şahin, F. (2002). Yönetici Adaylarının Mantıklı Karar Verme ve Problem Çözme Beceri Düzeylerinin İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*. 27 (125), 8-16.

www.who.int/topics/adolescent_health/en, (Erişim Tarihi: 26.12.2015).

EKLER

Ek I. Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Değerli Öğrenciler,

Bu çalışma Nişantaşı Üniversitesi'nde yürütmekte olduğum yüksek lisans tezi için kullanılmaktadır. Aşağıda bireysel ve ailevi özellikleriniz ile ilgili bazı sorular bulunmaktadır. Cevaplarınızı içtenlikle belirtmeniz araştırmanın amacına ulaşmasında katkıda bulunacaktır. Lütfen boş madde bırakmayınız. Ankete vereceğiniz yanıtlar, birey olarak değil grup halinde değerlendirilecektir. **Cevaplarınız kesinlikle gizli tutulacak ve sadece araştırma için kullanılacaktır.** Cevap kâğıtlarına isminizi belirtmeniz gerekmeyecektir. Katkılarınız için teşekkür ederim.

Filiz ERDİN

Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Öğrencisi

1. Cinsiyetiniz:

Kız Erkek

2. Yaşınız:

3. Kardeş sayınız (Kendiniz dahil):

4. Ailenizin kaçınıcı çocuğusunuz? .....

5. Anneniz:

Sağ Ölü Öz Üvey

6. Babanız:

Sağ Ölü Öz Üvey

7. Anneniz ve babanız;

Birlikte Ayrı Boşanmış

8. Annenizin öğrenim düzeyi:

Okuma-yazma bilmiyor İlkokul Ortaokul

Lise Üniversite ve üstü

9. Annenizin mesleği? .....

10. Babanızın öğrenim düzeyi:

Okuma-yazma bilmiyor İlkokul Ortaokul

Lise Üniversite ve üstü

11. Babanızın mesleği? .....

12. Ailenizin aylık ortalama geliri (tüm gelirleriniz dahil):

0-900 TL 901-2000 TL 2001-3500 TL 5001 TL ve üzeri

EK II. Ergenler İçin Mantıkdışı İnançlar Ölçeği (Bireysel Düşünceler Ölçeği)

BİREYSEL DÜŞÜNCELER ÖLÇEĞİ

Açıklama: Bu formda, insanların günlük yaşamlarındaki düşüncelerini yansıtan bazı ifadeler bulunmaktadır. Lütfen, her maddeyi dikkatle okuyarak o maddede belirtilen ifadeye ne kadar katılıp katılmadığınıza karar veriniz ve kendinize en uygun seçeneği işaretleyiniz. Okuduğunuz maddede yer alan ifade, sizin düşüncelerinize tamamen uygunsa ve bu ifadenin her zaman doğru olduğunu düşünüyorsanız tamamen katılıyorum seçeneğini; tamamen değil ama genel olarak düşüncelerinize uygunsa ve genellikle doğru olduğunu düşünüyorsanız çoğunlukla katılıyorum seçeneğini; bazen doğru bazen de yanlış bulduğunuz ve katılıp katılmamakta karar veremediğiniz bir düşünce ise kararsızım seçeneğini; genellikle doğru bulmadığınız ve çok az katıldığınız bir düşünce ise biraz katılıyorum seçeneğini; hiç uygun bulmadığınız ve kesinlikle katılmadığınız bir düşünce ise hiç katılmıyorum seçeneğini işaretleyiniz. Bu maddelerin doğru ya da yanlış bir cevabı yoktur. Her maddede yer alan ifadeye ne kadar katıldığınıza karar vererek kendinize en uygun seçeneği işaretlemeniz önemlidir. Lütfen, hiçbir maddeyi boş bırakmayınız.

Örnek Maddeler:

	Hiç Katılmıyorum	Biraz Katılıyorum	Kararsızım	Çoğunlukla Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. İnsanlar birbirini dinlemeyi öğrenmelidir	( )	( )	( )	(X)	( )
2. Kendime her zaman güvenirim.	( )	(X)	( )	( )	( )

- örnek maddede cevaplayan kişi, genellikle insanların birbirlerini dinlemeyi öğrenmeleri gerektiğini düşünerek “insanlar birbirini dinlemeyi öğrenmelidir” ifadesine, tamamen değil ama çoğunlukla katıldığına karar vermiş ve çoğunlukla katılıyorum seçeneğini işaretlemiştir.
- örnek maddede ise cevaplayan kişi, kendisine her zaman değil ama bazen güvendiğini düşünerek, “kendime her zaman güvenirim” ifadesini kendi düşüncelerine biraz uygun bulmuş ve biraz katılıyorum seçeneğini işaretlemiştir.

BİREYSEL DÜŞÜNCELER ÖLÇEĞİ

DÜŞÜNCELER	Hiç Katılmıyorum	Biraz	Kararsızım	Çoğunlukla	Tamamen
1. Herhangi bir oyunda yenilmeyi kesinlikle hazmedemem.	( )	( )	( )	( )	( )
2. Öğretmenlerin, öğrencilerine karşı her zaman nazik ve anlayışlı olması gerekir.	( )	( )	( )	( )	( )
3. Bir öğrencinin derslerinde başarısız olması, onun yetersiz bir insan olduğunu gösterir.	( )	( )	( )	( )	( )
4. Bir anne-baba çocuğuna bir söz vermişse, mutlaka onu yerine getirmelidir.	( )	( )	( )	( )	( )
5. Evde ve okulda kurallarla yaşamak, bana çok zor geliyor.	( )	( )	( )	( )	( )
6. Diğer insanların önünde bir hata yaparsam, küçük duruma düşeceğime inanırım.	( )	( )	( )	( )	( )
7. Bir öğrenci öğretmenlerinin takdirini kazanmak istiyorsa, mutlaka derslerde başarılı olmalıdır.	( )	( )	( )	( )	( )
8. Anne-babaların çocuklarına sürekli olarak nasıl davranmaları gerektiğini söylemeleri, tahammül edilmez bir durumdur.	( )	( )	( )	( )	( )
9. Hayatın en zor işi, ders çalışmak ve ev ödevi yapmaktır.	( )	( )	( )	( )	( )
10. Kişinin yaptığı bir iş başkaları tarafından beğenilmezse, o kişinin değeri düşmüş demektir.	( )	( )	( )	( )	( )
11. Öğrencileri arasında ayırım yapan bir kişinin kesinlikle öğretmenlik yapmaması gerekir.	( )	( )	( )	( )	( )
12. Anne-babalar çocuklarına karşı her zaman anlayışlı olmalıdırlar.	( )	( )	( )	( )	( )
13. Arkadaşlarımın gözünde önemli birisi olmak için, derslerimde mutlaka başarılı olmam gerekir.	( )	( )	( )	( )	( )
14. Sorunlarla uğraşmaktansa, onları ertelemek daha iyidir.	( )	( )	( )	( )	( )
15. İyi bir anne-baba, çocuğunu başkalarının yanında asla azarlamaz.	( )	( )	( )	( )	( )
16. Derste öğretmenin sorduğu soruyu bilemeyen bir öğrenci, arkadaşlarının önünde küçük düşmüş demektir.	( )	( )	( )	( )	( )

17. Büyüklerin, çocuklardan uslu olmalarını ve kurallara uymalarını istemeleri büyük bir haksızlıktır.	( )	( )	( )	( )	( )
18. İyi bir arkadaş verdiği sözleri mutlaka tutmalıdır.	( )	( )	( )	( )	( )
19. Bir öğrencinin anne-babasının takdirini kazanması için, derslerinde mutlaka başarılı olması gerekir.	( )	( )	( )	( )	( )
20. Yapmam gereken şeyleri benim yerime başkalarının yapmasını isterim	( )	( )	( )	( )	( )
21. Anne-babaların verdikleri ev işleri ve görevler, çocukları canından bezdiriyor.	( )	( )	( )	( )	( )

NOT: EMİÖ, üç alt boyutta yer alan toplam 21 olumlu maddeden oluşmaktadır. Başarı Talebi alt ölçeğinde sekiz madde (1, 3, 6, 7, 10, 13, 16, 19); Rahatlık Talebi alt ölçeğinde yedi madde (5, 8, 9, 14, 17, 20, 21) ve Saygı Talebi alt ölçeğinde altı madde (2, 4, 11, 12, 15, 18) bulunmaktadır. Ölçekte Likert tipi 5’li derecelemeye dayalı seçenekler bulunmaktadır. Bu seçenekler; (1) Hiç katılmıyorum, (2) Biraz katılıyorum, (3) Kararsızım, (4) Çoğunlukla katılıyorum, (5) Tamamen katılıyorum biçiminde düzenlenmiştir. Ölçek maddeleri 1’den 5’e doğru puanlanmaktadır ve ölçekten elde edilebilecek puanlar ölçeğin tümü için 21-105; Başarı Talebi alt ölçeği için 8-40; Rahatlık Talebi alt ölçeği için 7-35 ve Saygı Talebi alt ölçeği için 6-30 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan puanlar arttıkça mantıkdışı inanç düzeyi de yükselmektedir. Ölçek ilköğretim altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerine uygulanabilir. Ölçek maddeleri tek oturumda ve yaklaşık 15-20 dakikada cevaplandırılabilir. Ölçeğin adının cevaplayıcıların içten ve doğru cevaplama eğilimlerini olumsuz etkilememesi amacıyla, ölçülmek istenen değişkenin gizlenmesi yoluna gidilmiş ve ölçeğin adı “Bireysel Düşünceler Ölçeği” olarak belirlenmiştir.

EK III. Ergenlerde Karar Verme Ölçeği

Açıklama : İnsanların karar verme durumu hakkında hissettikleri ve bu konuda yaptığı seçimler değişiklik göstermektedir. Olağan koşullarda ne şekilde karar verdiğinizi belirlemek için, her soruda verilen seçeneklerden kendinize en yakın davranış biçiminin olduğu bölümün içine çarpı (X) işareti koyunuz.

LÜTFEN HİÇBİR MADDEYİ BOŞ BIRAKMAYINIZ.

	Benim için hiçbir zaman doğru değil	Benim için bazen doğru	Benim için sık sık doğru	Benim için her zaman doğru
1- Karar verme yeteneğime güvenirim.				
2- Karar verme konusunda çoğu insan kadar başarılı değilim.				
3- İyi kararlar veren birisi olduğumu düşünürüm.				
4- Cesaretimin kırıldığı öyle durumlar oluyor ki, karar vermek için çaba göstermekten vazgeçiyorum.				
5- Verdiğim kararlar olumlu sonuçlanıyor.				
6- Kendi kararlarının benimkinden daha doğru olduğuna başkalarının beni inandırması kolaydır.				
7- Karar vermekten sakınırım.				
8- Bir seçim yapmadan önce çok dikkat ederim.				
9- Karar vermeyi ertelerim.				
10- Karar vermem gerektiğinde, başkaları ne derse onu yaparım.				
11- Acele karar vermem gerekirse, paniğe kapılırım.				
12- Benim yerime başkaları karar verebilir, çünkü ne olacağını umursamam.				
13- Kararımı verdikten sonra düşüncemi değiştirmem.				
14- Kararları başkalarına bırakmayı tercih ediyorum.				
15- Karar vermek zorunda olmak ne zaman beni bunaltırsa, aceleyle karar veririm.				

	Benim için hiçbir zaman doğru değil	Benim için bazen doğru	Benim için sık doğru	Benim için her zaman doğru
16- Bir karar vermeden önce düşünmeyi severim.				
17- Karar vermem gerektiğinde, karar üzerinde düşünmeyi son dakikaya kadar ertelerim.				
18- Karar verirken, sanki çok az zamanım varmış gibi hissederim.				
19- Acele karar vermem gerektiğinde sakin bir şekilde düşünemem.				
20- Karar verdiğim zaman duruma en uygun olan kararı seçtiğimi hissederim.				
21- Vereceğim karar sorunu çözmeyecekse, karar vermekten sakınırım.				
22- En ufak bir terslikle karşılaşsam, telaşlanarak ne yapacağıma ilişkin düşüncemi değiştiririm.				
23- Kararlarımı kendim vermek isterim.				
24- Karar vermek bana zor gelirse, ne seçtiğime özen gösteremem.				
25- Aceleden küçük şeylere takılarak seçim yaparım.				
26- Çok düşünmeden karar vermeye eğilimliyim.				
27- Bir şey yapmaya karar verdiğimde, o işin devamını getiririm.				
28- Karar verme sorumluluğunu almaktan hoşlanmam.				
29- Karar verirken ilk aklıma gelen düşüncüyü seçmeye eğilimliyim.				
30- Farklı olmayı sevmediğim için, başkaları ne seçerse ben de onu seçerim.				

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Filiz ERDİN

Doğum Tarihi ve Yeri: 30.01.1987/ VAN

E posta: pdr.filiz@gmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans: 2013- 2015/ Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.

Lisans: 2006- 2010/ İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, İstanbul.

Ortaöğretim: 2001-2005 /Van Milli Piyango Anadolu Lisesi, Van.

İŞ BİLGİLERİ

- Ocak 2016-Haziran 2015 Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmen, Güngören Erdem Bayazıt Anadolu Lisesi, İstanbul.
- Aralık 2010-Haziran 2015 Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmen, Fatih Hattat Rakım İlköğretim Okulu, İstanbul.
- Şubat 2010-Haziran 2010 Stajyer Psikolojik Danışman, Vefa Lisesi, İstanbul.
- Şubat 2010-Mayıs 2010 Stajyer Psikolojik Danışman, Fatih Rehberlik ve Araştırma Merkezi, İstanbul.
- Ekim 2009-Ocak 2010 Stajyer psikolojik danışman, Cibali Lisesi, İstanbul.
- Ekim 2008- Aralık 2008 Stajyer Psikolojik Danışman, Fatih Özel Asva İlköğretim Okulu, İstanbul.

DENEYİM VE BECERİLER

2016: Üniversite Tercihleri Eğitimi (18 saat)

2015: Grup Lideri Eğitimi (55 saat)

2015: Yeşilay Türkiye Bağımlılıklarla Mücadele Eğitimi Uygulayıcı Öğretmen

2015: Yaratıcı Drama Eğitimi (20 saat)

2014: MEB/ UNICEF Psikososyal Okul Projesi Uygulayıcısı (30 saat)

2014: Çocuklarda Bilişsel Çalışmalar Eğitim Programı(iki tam günlük)

2014: Stratejik Plan Hazırlama Semineri (12 saat)

2013: Kısa Süreli Çözüm Odaklı Danışmanlık Yaklaşımı (20 saat)

2013: Çocuk Testleri Eğitimi (porteus, benton, frostig, metropolitan, catell 2A, catell 3A, gessel, peabody, agte, bender-gestalt, good enough)

2013: Problem Odaklı Grup Çalışması Eğitimi

2012: Aile Danışmanlığı Eğitimi (100 saat)

2012: TKT 7-11 Eğitimi

2011: Danışmanlık Tedbirlerinin Uygulama Süreci Hizmetiçi Eğitim Programı

2011: TYT 6-8 Eğitimi

2008-2009: Gelişimsel Geriliği Olan Çocuklar İçin Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı kapsamında uygulayıcı